ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ

ΕΤΟΣ Α'. ΑΡΙΘ. 6 | Ἐν Πειραιεῖ Ὀκτώβριος 1883 | ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΤΗΣ Δ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΠΑΝΟΡΘΩΜΑΤΑ

ὑπὸ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΚΡΕΜΟΥ

Β'.

Ἡ μάχη τῆς Γραβιᾶς.

Μετὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις θυσίαν τοῦ ἥρωος Ἀθανασίου Διάκου καὶ τὸν διασκορπισμὸν τῶν ἐκεῖ συνειλεγμένων Ἑλλήνων ἀνεῴχθησαν τοῖς Τούρκοις αἱ ἄγουσαι εἴς τε τὴν ἐντὸς τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ Ἑλλάδα· τὰ δὲ στρατεύματα τοῦ Μεχμὲτ Κιοσσὲ καὶ Ὀμὲρ Βρυώνη διελθόντα τὰς Θερμοπύλας ἠπείλουν τὰ μὲν ὑπ' ἐκεῖνον ἅπασαν τὴν ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς Λοκρίδος μέχρι Σουνίου, τὰ δὲ ὑπὸ τὸν Ὀμὲρ διηυθύνοντο πρὸς τὴν Ἄμφισσαν ἵνα εἰσβαλόντα εἰς τὴν Πελοπόννησον κτυπήσωσιν αὐτὴν τὴν ἑστίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Τούτου δ' ἕνεκα φόβος κατέλαβεν ἅπασαν τὴν ἤπειρον Ἑλλάδα, τῶν δὲ κατοίκων αὐτῆς ἄλλοι μὲν ἡτοιμάζοντο νὰ ὑποταχθῶσι (προσκυνήσωσιν), ἄλλοι δὲ κατέφευγον εἰς τὰ κρησφύγετα τῶν ὀρῶν καὶ διασφάγων. Τότε καὶ τᾶντρα τοῦ μουσοφιλήτου Παρνασσοῦ ἐγένοντο κατοικία ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, νέων τε καὶ γερόντων· τὰ δὲ λείψανα τοῦ ὑπὸ τὸν Διᾶκον, Πανουριᾶν, Δυσβουνιώτην καὶ Τράκκαν ἐν Θερμοπύλαις μαχησαμένου στρατοῦ διεσκορπίσθησαν κατὰ τὸ δημῶδες εἰς τοὺς λόγγους.» Οἱ δὲ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα τότε διευθύνοντες διὰ τῆς πολιτικῆς αὐτῶν δυνάμεως προὔχοντες τῆς Λεβαδείας διώρισαν μὲν ἀμέσως τῇ ἡμέρᾳ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Διάκου, τῇ 23 Ἀπριλίου, τὸν Βασίλειον Βοῦσγον ὡς διάδοχον αὐτοῦ, ἀλλ' ἐλαχίστας ἐλπίδας εἶχον περὶ ἀποτροπῆς τοῦ ἐκ τῶν βαρβάρων κινδύνου. Οὕτως ἐν μεγίστῳ τότε κινδύνῳ ὄντες οἱ Ἕλληνες ἐμνήσθησαν τοῦ Ὀδυσσέως· ὅτε δὲ καὶ οὗτος ἄγγελος παρηγορίας καὶ σωτηρίας ἐνεφανίσθη αἴφνης ὡς θεόπεμπτος τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 2 Μαΐου πρὸς τὴν τρίτην γράψας πρὸς τὸν Βασίλειον Βοῦσγον: «.. ἐγὼ ἦλθα ἀπόψε ἐδῶ εἰς Χάνι Γραβιᾶς, καὶ σύ, εὐθὺς ὅπου λάβῃς τὸ παρόν, νὰ μάσῃς τοὺς συντρόφους, ὅσους καὶ ἂν ἦναι, ἕνας νὰ μὴ λείψῃ, καὶ αὔριον αὐγῇ κίνα καὶ ἔλα ἐδῶ νὰ ἀνταμωθῶμεν..» Ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ Ὀδυσσέως ἐν Γραβιᾷ οἱ περιδεεῖς ἐνεπλήσθησαν θάρρους, οἱ διασπαρέντες συνηθροίσθησαν, οἱ προὔχοντες ἀνέστησαν, οἱ ἀμφιταλαντευόμενοι ὁπλιτάρχαι ἐρρωμένως ἤρχοντο εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα, καί, ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, πάντες τὰ πάντα ἤλπιζον παρὰ τοῦ Ὀδυσσέως, ἡ δὲ Γραβιὰ ἐγένετο τὸ Παλλάδιον τῆς νεαρᾶς ἐν τῇ ἠπείρῳ Ἑλλάδι ἐπαναστάσεως. Ἰδοὺ ὁ λόγος διὰ ὃν ἡ μάχη τῆς Γραβιᾶς εἶναι τῶν σπουδαιοτάτων, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἥρως σωτήρ. Ὡς ἐχούσης τοιαύτην ἀξίαν τῆς μάχης ταύτης πᾶν, ὅ,τι εἰς αὐτὴν ἀναφέρεται εἶναι πλεῖστου λόγου ἄξιον, πολύτιμον κειμήλιον, καὶ πρὸ πάντων ἐὰν τύχῃ προερχόμενον ἐκ χειρὸς μαχητοῦ μετασχόντος αὐτῆς ταύτης. Τοιοῦτον εὐτυχῶς κειμήλιον ἔχομεν ἐκ τοῦ μαχητοῦ Ἰωάννου Μαμούρη, ὅστις ἀνδρείως ἠγωνίσατο παρὰ τῷ Ὀδυσσεῖ ἐντὸς τοῦ περιδόξου ἐκείνου Χανίου. Τὸ χειρόγραφον δὲ τοῦ Ἰωάννου Μαμούρη περὶ τῆς μάχης τῆς Γραβιᾶς, εἰκαὶ μεταγενέστερον, ὅπερ μετὰ τοῦ ἀρχείου (περιοῦ διελάβομεν ἐν τῷ φιλολογικῷ τοῦ συλλόγου Παρνασσοῦ τμήματι) τοῦ Ἰωάννου Γκούρα ἠτυχήσαμεν νὰ εὕρωμεν, ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Εἰς τὸ ἱστόρημα «ἡ σπάθη τῆς Ἐκδικήσεως» τὸ ὑπὸ τοῦ ἐπιλοχίου κ. Ν. Βωτυρᾶ ἐκδοθὲν ἀναφέρεται σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ μάχη τῆς Γραβιᾶς. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πληροφορίαι τὰς ὁποίας ἠρύσθη ὁ συντάκτης περὶ τῆς εἰρημένης μάχης δὲν εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰλικρινεῖς, περιγράφομεν ἡμεῖς ἀπαθῶς καὶ ἀμερολήπτως αὐτήν, ἔχουσαν ὡς ἑξῆς.

Μετὰ τὴν μάχην τῶν Θερμοπυλῶν, συγκροτηθεῖσαν τῇ 23 Ἀπριλίου, ὁ Πανουργιᾶς, ὀπισθοπορήσας μὲ τοὺς ὑπ' αὐτόν, ἀφίχθη εἰς Γραβιὰν τὴν 25 τοῦ αὐτοῦ, ἀποφασίσας νὰ περιμείνῃ καὶ νὰ κτυπήσῃ ἐκεῖ τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην προβαίνοντα ἤδη νικητὴν ἐκ τῆς Χαλκωμάτας. Ὁ Πανουργιᾶς κεκμηκὼς ἤδη καὶ ἐκ τῶν κόπων καὶ ἐκ τοῦ γήρατος ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἐξαδελφόν του Γκούραν τὰ περὶ τῆς προμελετωμένης μάχης. Ἐλθόντος δὲ καὶ τοῦ Δυοβουνιώτου τότε καὶ συμβουλίου μεταξὺ των γενομένου, ἀπεφασίσθη ὁ μὲν Γκούρας νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ ἐκεῖ πανδοχεῖον (χανί), ὁ δὲ Πανουργιᾶς καὶ ὁ Δυοβουνιώτης νὰ καταλάβουν τὰ πέριξ στενά. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἀπεφασίζοντο, φθάνει ἡ εἴδησις ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἰς Λαμίαν ὄχι μόνον ἐφόνευσαν τὸν Διάκον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀνεσκολόπισαν ζῶντα, καὶ ζῶντα ἔτι τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν πυράν. Ὁ ἀνήκουστος, ὁ ἀπάνθρωπος, ὁ θηριώδης αὐτὸς θάνατος τοῦ Διάκου, καὶ ἡ σφαγὴ τῶν λοιπῶν ἐν Λαμίᾳ αἰχμαλώτων Ἑλλήνων ἀνάπτει τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐν Γραβιᾷ καπετανέων, καὶ ἀπὸ τὴν πρώτην ὁρμὴν τῆς ἀγανακτήσεως παραφερθεὶς ὁ Γκούρας φεύγει, πετᾷ, φθάνει εἰς Ἄμφισσαν καὶ ὡς θυσίαν ἐπὶ τῆς μαρτυρικῆς ἐκείνης τέφρας τοῦ ἥρωος Διάκου σπένδει καὶ οὗτος τὸ αἷμα τῶν ἐν Ἀμφίσσῃ βεϊδῶν Τούρκων, ἀφεὶς εἰς τὴν ζωὴν τὸν Ὀσμὰν-βέην μόνον, ἀνταλλαχθέντα βραδύτερον μὲ τὸν Γεώργιον Δυοβουνιώτην. Ἀμέσως δὲ λαβὼν τὰ ἀναγκαῖα πολεμοφόδια διὰ τὴν μελετηθεῖσαν μάχην καὶ τὸν Μαμούρην μὲ τὴν φρουράν του, φεύγει ἐκεῖθεν διὰ νυκτὸς καὶ φθάσας περὶ τὸ λυκαυγὲς εἰς τὴν Γραβιὰν ἐδόθη εἰς τὴν ὀχύρωσιν τοῦ πανδοχείου. Ἐν ᾧ δὲ ὁ μὲν Γκούρας παρεσκευάζετο ὀχυρώνων τὸ πανδοχεῖον, ὁ δὲ Πανουργιᾶς καὶ Δυοβουνιώτης ἠσχολοῦντο ὑψοῦντες τοὺς προμαχῶνας εἰς τὰ στενὰ πέριξ κατὰ τὸν Χλωμόν, αἴφνης ἀφικνεῖται χωρικός τις ἐκ Μαυρολιθαρίου κομίζων ἐπιστολὴν ἐπιγραφομένην πρὸς τοὺς Καπετανέους Πανουργιᾶν, Δυοβουνιώτην καὶ Γκούραν· ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἦτο τοῦ Ὀδυσσέως ζητοῦντος νὰ εἰδοποιηθῇ ποῦ ἦσαν οὗτοι συγκεντρωμένοι διὰ νὰ σπεύσῃ πρὸς ἀντάμωσίν των, παρ' ὧν καὶ εἰδοποιηθεὶς ἔρθασε τὴν ἐπιοῦσαν καὶ οὗτος εἰς τὴν Γραβιὰν ἤτοι τὴν 3 Μαΐου μετὰ 70 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν ὁ μὲν Ἀγγελῆς Ν. Γοβγίνας, ὁ Τουρκαλβανὸς Μουσταφᾶς, οἱ δύο Ξηρομερῖται Καπογεωργαῖοι, καὶ ὁ ψυχογυιός του Ζαφείρης διετέλουν ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγάς του, ἐφ' ὅλων δὲ τῶν λοιπῶν ἦρχον ὁ Κασμᾶς Σουλιώτης καὶ ὁ Σπῦρος Κατσικογιάννης, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως τότε καὶ οὗτοι ἐλθόντες. Μετὰ 5 δὲ ἡμέρας ἤτοι τὴν 8 Μαΐου, ἅμα ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου, ἐφάνη ἐρχόμενος ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης. Μόλις ἐφάνη καὶ παρ' εὐθὺς ἐγένετο ἡ ἀκόλουθος τοποθέτησις. Ὁ μὲν Πανουργιᾶς καὶ ὁ Δυοβουνιώτης κατέλαβον τοὺς εἰς τὰ πέριξ στενὰ ἑτοίμους ἤδη προμαχῶνάς των· ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ τοὺς ὑπ' αὐτὸν καὶ μὲ τὸν Κασμᾶν καὶ Κατζικογιάννην ὠχυρώθησαν εἰς τὴν Σόνισκαν, ὁ δὲ Γκούρας μὲ τοὺς ἰδικούς του Παπανδριᾶν, Κομνᾶν Τράκκαν, Καπλάνην, Μαμούρην, Φαρμάκην, Κύρκον Γαλαξειδιώτην καὶ μὲ τοὺς λοιποὺς ἐκλείσθη εἰς τὸ πανδοχεῖον, ἀφ' οὗ προειδὼν ἐξαπέστειλε τὸν Παπᾶ Κώσταν καὶ Θεοχάρην Μπαφραν εἰς τὰ βλαχοχώρια στρατολογοῦντας νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν. Ἐν ᾧ δὲ οἱ πάντες οὕτω τοποθετηθέντες κατέλαβον τὰς θέσεις των καὶ μόνον ὁ Γκούρας μὲ τοὺς ἰδικούς του ἵσταντο πρὸ τοῦ πανδοχείου, ἀντοπτεύοντες τὰς κινήσεις τοῦ μακρὰν εἰσέτι εὑρισκομένου ἐχθροῦ, αἴφνης ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ τοὺς 5 ὁπαδούς του, τὸν Γοβγίναν, Μουσταφᾶν, τοὺς Καπογεωργαίους καὶ τὸν Ζαφείρην, ἀφήσας τὴν θέσιν του ἦλθεν εἰς τὸ πανδοχεῖον παραπονούμενος κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Τὸν ἠρώτησε τότε ὁ Γκούρας, καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ἀποκαλῶν τὸν Κασμᾶν καὶ Κατσικογιάννην «Γκαχάδες» «δὲν μὲ θέλουν» εἶπεν «εἰς τὴν Σόνισκαν διότι εἶνε μόνοι των καπετανέοι, καὶ ἦλθον νὰ κλεισθῶ μαζύ σου». Ὁ Γκούρας τότε θωπεύσας τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἥρωος, τὸν περιέβαλε μὲ τὴν γλυκεῖαν ἐκείνην ἰδέαν τοῦ ὅτι, ὅπου καὶ ἂν πολεμήσῃ τις ὑπὲρ πατρίδος καὶ ὅπου ἂν ἀποθάνῃ δι' αὐτήν, εἶνε τὸ ἴδιον, καὶ ὑπὸ τῆς παρηγορίας ταύτης ἐνθουσιασθεὶς ὁ Ὀδυσσεὺς «Ἔ, παιδιᾷ» εἶπε στραφεὶς πρὸς τοὺς ἄνδρας τοῦ Γκούρα «ἂς χορεύσωμεν τὸν τελευταῖον χορὸν τῆς ζωῆς» καὶ ταῦτα λέγων δράττει τὸν Γκούραν ἐκ χορὸν τῆς ζωῆς καὶ σύρει ἐμπρὸς τὸν πυρρίχιον. Τὸν Γκούραν παρηκολούθησαν ἅπαντες οἱ ὑπ' αὐτὸν καθὼς καὶ οἱ 5 ὁπαδοὶ τοῦ Ὀδυσσέως τὸ ὅλον 117. Τοιουτοτρόπως χορεύοντες καὶ ἡγουμένου τοῦ Ὀδυσσέως εἰσῆλθον ἐν τῷ πανδοχείῳ, κατέλαβον τὰς τουφεκήθρας καὶ ἀνέμενον τὸν ἐχθρόν.

Ὁ ἐχθρὸς πλησιάσας εἰς τὴν Γραβιὰν καὶ ἰδὼν κατειλημμένα τὰ πέριξ ἐφορμᾷ πανστρατιᾷ κατ' αὐτῶν καὶ μόλον ὅτι οἱ περὶ τὸν Πανουργιᾶν καὶ τὸν Δυοβουνιώτην εἰς τὸν Χλωμὸν καὶ οἱ περὶ τὸν Κασμᾶν καὶ Κατζικογιάννην εἰς τὴν Σόνισκαν ἀντέστησαν τὸ πρῶτον μετὰ καρτερόψυχίας ἀπαραδειγματίστου, μόλον τοῦτο, μὴ δυνάμενοι μέχρι τέλους νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐφορμήσεις ἐχθρῶν ἀναριθμήτων, βιάζονται νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς θέσεις των καὶ νὰ διασκορπισθῶσιν εἰς τὰ ὄρη. Μετὰ τὴν διασκόρπισιν τούτων ὁ ἐχθρὸς προβαίνει ἤδη νικητὴς πρὸς τὴν Γραβιὰν οὐδόλως πιστεύων ὅτι πανδοχεῖον μόλις ἑνὸς μέτρου ἔχον ὕψος καὶ πλινθόκτιστον ἐν ταύτῳ ἠδύνατο νὰ ἐγκλείῃ ἔμφρονας μαχητάς. Πρὶν δὲ φθάσῃ εἰς τὸ πανδοχεῖον τολμητίας τις Δερβίσης ἔριππος τρέχει ἀφικόμενος ἔξωθι αὐτοῦ. Τοῦτον ἰδὼν ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς μὲν τοὺς λοιποὺς ἀπηγόρευσε νὰ πυροβολήσωσι, διὰ νὰ πυροβολήσῃ πρῶτος αὐτός. Τὸν δὲ Δερβίσην ἠρώτησε τουρκιστὶ «νὲ-τὲρ»; εἰς τὴν φωνὴν ταύτην στραφεὶς ὁ Δερβίσης καταπίπτει νεκρὸς πυροβοληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως, τοῦ Γερογιάννη καὶ ἄλλων προσέτι τριῶν. Μὲ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ ὁρμᾷ ἅπας ὁ ἐχθρὸς μανιωδῶς τότε ζητῶν τὴν ἅλωσιν τοῦ πανδοχείου καὶ ἐντεῦθεν ἤρχισε γενικὸς ὁ πυροβολισμός. Οἱ Ἀλβανοὶ τολμηρότεροι καλύπτουσι διὰ τῆς ἀριστερᾶς τοὺς ὀφθαλμοὺς των καὶ ῥίπτονται ζητοῦντες νὰ θλάσωσι τὴν θύραν, ἀλλ' ἀποτυχόντες ἐκκενοῦν τὰ πυροβόλια αὐτῶν ἐντὸς τοῦ πανδοχείου διὰ τῶν κάτωθεν τοῦ τοίχου ἠνεῳγμένων τουφεκήθρων. Τὸ πανδοχεῖον πῦρ, μύδρον καὶ θάνατον πανταχόθεν ἐξερεύγον ἀραιοῖ τοὺς ἐφορμῶντας, τοὺς ἀπελπίζει καὶ τοὺς ἀπωθεῖ. Τοῦτο ἰδόντες οἱ ἀρχηγοὶ των Ὀμὲρ-Βρυώνης καὶ Κιοσσὲ Μεχμὲτ Πασσᾶς διατάσσουν ἔφοδον σφοδροτέραν, καὶ ἤδη αἱ σημαῖαι ἐμπήγονται ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀποχωροῦν. Διατάττεται ἑτέρα ἔφοδος πεζῶν τε καὶ ἱππέων ἤδη, ἀλλ' οἱ ἀμυνόμενοι καρτερικῶς πολεμοῦντες ἐματαίουν καὶ αὐτήν. Ἀπελπισθέντες ἀπὸ τὰς ἐφόδους καὶ τῆς ἑσπέρας ἤδη προβαινούσης, πολιορκοῦν πανταχόθεν τοὺς κεκλεισμένους καὶ τοὺς πολεμοῦν ἀκαταπαύστως δι' ὅλης τῆς νυκτός. Οἱ κεκλεισμένοι ἐξαντλοῦντες τὰ πολεμοφόδια των καὶ αἴροντες τοὺς λίθους τῆς ἀνατολικῆς θύρας ἀποφασίζουν νὰ ἐξορμήσωσι μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας, ἀλλ' ἡ νὺξ πανσέληνος δὲν τοὺς βοηθεῖ. Ἐν ᾧ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ μὲν πυροβολισμὸς ἐξακολούθει ἀδιακόπως, ἡ δὲ νὺξ ὑπεχώρει εἰς τὸ λυκαυγές, αἴφνης τῇ ἀρωγῇ τῆς θείας προνοίας μικρὸν νέφος σκιάζει τὴν σελήνην. Ὁ Γκούρας δραττόμενος τῆς θείας αὐτῆς στιγμῆς «Ἰδού ἡ παναγιὰ μὲ τὴν τσέργα της (*) μας σκεπάζει» εἶπε, καὶ ἀμέσως διέταξε τὸν Μαμούρην νὰ ἐξέλθῃ ἐμπρός. Ὁ Μαμούρης ἐξορμᾷ τότε πρῶτος μὲ τὸν Παπανδριὰν καὶ μέ τινας ὀλίγους· κατόπιν αὐτῶν ὡς εἰς κέντρον ἐκπηδᾷ ὁ Γκούρας, ἐξορμᾷ ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ μαζὺ των ἅπαντες οἱ λοιποί. Ἀλλά, μόλις τοῦ Μαμούρη ἐξελθόντος, καὶ γενικὸς ἄρχεται πανταχόθεν πυροβολισμός. Οἱ Τοῦρκοι χύνονται κατ' αὐτῶν καὶ τὸ ἱππικὸν συσσωματωμένον τρέχει ἤδη νὰ φραξῇ αὐτοὺς εἰς τὰ πρόσω· ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ὅμως πολεμοῦσα καὶ φονεύουσα ἀποθαρρύνει τὸ στῖφος τῶν ἱππέων, ἀνοίγει δίοδον εἰς τὸ κέντρον καὶ προχωρεῖ συγκρουομένη παρεμπρὸς μὲ Ἀλβανῶν ἕτερον στῖφος. Ἐδῶ, ἐπειδὴ ὁ ἐχθρὸς ἀνθίσταται, ὁ Παπανδριᾶς «ἀριστερὰ κάμε Μαμούρη» ἐφώναξεν, ὅτε τῷ ὄντι διὰ τῆς στροφῆς ταύτης καὶ ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ κέντρον εὑρέθησαν ἅπαντες καταλαβόντες τὰ νῶτα τοῦ ἀνθισταμένου ἐχθροῦ, τὸν ἐκτύπησαν τότε καὶ τὸν διεσκόρπισαν ἐκεῖθεν· βαδίσαντες δὲ ἕως τέταρτον τῆς ὥρας εὗρον ἐμπρὸς τὸν Παπακώσταν καὶ τὸν Θεοχάρην, οἵτινες στρατολογήσαντες ἐπανήρχοντο πρὸς βοήθειαν τὴν ὥραν ἐκείνην ὁμοῦ μὲ τὸν Γραβιὰν(;) καὶ τὸν Ἀποστόλην Γουβέλην καὶ μετ' αὐτῶν ἁπάντων μετέβησαν εἰς τὸν Χλωμὸν ἀφ' ὅπου κατέλαβον τὰ στενὰ διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν πρὸς τὴν Ἄμφισσαν διάβασιν τοῦ Βρυώνη. Εἰς Χλωμὸν συνηθροίσθησαν τότε καὶ οἱ λοιποὶ καπετανέοι Πανουργιᾶς, Δυοβουνιώτης καὶ οἱ Σουλιῶται Κασμᾶς καὶ Κατσικογιάννης.

Ἐνταῦθα λήγει ἡ μάχη τῆς Γραβιᾶς, καθ' ἣν 120 μόνον ἄνδρες, ἐξ ὧν οἱ 117 ἦσαν ἔνοπλοι, οἱ δὲ 3 ἦσαν οἱ ἄοπλοι ξενοδόχοι, ἀπεφάσισαν νὰ κλεισθῶσιν ἐντὸς τοίχου πλινθίνου ἀντιταχθέντες κατὰ πολυαρίθμου ἀνδρείου στρατοῦ καὶ καθ' ἣν ὕστερον ἀπὸ μάχην ἀδιάκοπον ὁλοκλήρου ἡμερονυκτίου καὶ ὕστερον ἀπὸ μίαν τοιαύτην ἔξοδον 2 μόνον ἐφονεύθησαν οἱ ἀνδρεῖοι Καπλάνης καὶ Σεφέρης καὶ εἰς ἐπληγώθη ὁ Καπογεωργάκης, ἐν ᾧ ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἔπεσαν καὶ ἐπληγώθησαν τόσοι ὥστε ἐδέησεν ὁ Βρυώνης νὰ διαμείνῃ ὀκτὼ ἡμέρας εἰς τὴν Γραβιὰν διὰ νὰ θάψῃ τοὺς νεκροὺς καὶ πέμψῃ εἰς Λαμίαν τοὺς πληγωμένους.

Ἐκ τῆς περιγραφῆς ὅθεν ταύτης παρατηρεῖ πᾶς τις ὅτι ἡ μάχη τῆς Γραβιᾶς δὲν ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως. Ταύτην ἐδημιούργησεν ἐκ μιᾶς ἀρχῆς ἐν τῷ νῷ του μόνος ὁ Πανουργιᾶς καὶ τὴν ἀπόφασίν του ἠσπάσθησαν πρῶτοι ὁ Γκούρας καὶ ὁ Διοβουνιώτης, καθ' ἣν στιγμὴν ἐν Γραβιᾷ δὲν ὑπῆρχε, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ ἔλευσις αὐτοῦ ἠλπίζετο· διότι, ἀφ' ὅτου τὸ 1820 ἀπῆλθεν οὗτος εἰς Ἰωάννινα ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἔκτοτε καὶ ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ διαμονὴ αὐτοῦ ἠγνοεῖτο. Τὴν Γραβιὰν κατέλαβον ἀπὸ τὴν 25 Ἀπριλίου, τοὐτέστι δύο ἡμέρας ἔπειτα ἀπὸ τὴν μάχην τῶν Θερμοπυλῶν, ὁ Πανουργιᾶς, ὁ Δυοβουνιώτης καὶ ὁ Γκούρας. Ἔκτοτε ἀπεφασίσθη παρ' ὅλων αὐτῶν νὰ κτυπηθῇ ἐκεῖ ὁ Βρυώνης καὶ ἀπὸ τὴν 29 ἢ 30 Ἀπριλίου ὠχυρώθησαν τὰ πέριξ καὶ τὸ πανδοχεῖον, ἐν ᾧ ὁ Ὀδυσσεὺς ἦλθεν εἰς Γραβιὰν τὴν 3 Μαΐου. Ἐλθὼν δὲ εἶχε μαζύ του τοὺς 5 ἐκείνους ὁπαδούς, τοὺς ὁποίους ὠνομάσαμεν ἀνωτέρω, καὶ οὐχὶ 920 ἄνδρας ὅπως διατείνεται τὸ ἱστόρημα τοῦ Βωτυρᾶ. Ἡ ἀφιξις τοῦ Ὀδυσσέως ὅσον τῷ ὄντι δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀποβᾶσα χρήσιμος καὶ λυσιτελής, τοσοῦτον ὅμως ἀφ' ἑτέρου δὲν δύναται νὰ ἀποδώσῃ εἰς αὐτὸν καὶ μόνον τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὴν μάχην τῆς Γραβιᾶς, ἥτις ἀμερολήπτως καὶ ἀπαθῶς ἐξεταζομένη ὀφείλεται κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν κατὰ τὸ ὅλον εἰς τὸν Γκούραν, διότι μόνος αὐτὸς ἀπ' ἀρχῆς εἰργάσθη, μόνος ἐκανόνισε τὴν τοποθέτησιν, καὶ μόνος ἀνεδέχθη τὸ τολμηρότερον καὶ τὸ ἀποφασιστικώτερον νὰ κλεισθῇ ἀποθνήσκων μετὰ 111 ὁπαδῶν του τῶν μᾶλλον ἐκλεκτοτέρων εἰς τὸ πανδοχεῖον ὅπως καὶ ἐκλείσθη ἀπ' ἀρχῆς ἄνευ τοῦ Ὀδυσσέως. Ἐὰν δὲ συνεκλείσθη βραδύτερον καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἐκλείσθη ἀναδεχθεὶς τοῦτο. Οὗτος κατὰ τὰ ἀποφασισθέντα ἐτοποθετήθη μὲ τοὺς 5 ὁπαδούς του καὶ μὲ τὸν Κασμᾶν καὶ Κατζικογιάννην εἰς τὴν Σόνισκαν. Ἐπειδὴ δὲ ἀμφότεροι οὗτοι σωματάρχαι ὄντες ἀνεξάρτητοι δὲν τὸν ἐδέχθησαν ἐπὶ κεφαλῆς των, μὴ θέλοντες συμπολεμοῦντες μετ' αὐτοῦ νὰ διαμοιράσωσι τὴν δόξαν μεταξὺ αὐτῶν ἐχόντων 70 καὶ ἐκείνου ἔχον-

(*) Σκέπασμα μάλλινον χωρικόν.

τος μόνον 5 ἄνδρας, διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀναγκασθεὶς ἀπεσύρθη τότε τῆς Σόνισκας καὶ ἦλθε μὲ τοὺς 5 ὁπαδούς του κλεισθεὶς καὶ οὗτος μὲ τὸν Γκούραν. Ὥστε τὸ κλείσιμον τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τὸ πανδοχεῖον δὲν προῆλθεν εἰ μὴ ἐκ περιστάσεως.

Δίδοντες τέλος λέγομεν ὅτι ὅταν ἐμβλέψῃ τις εἰς τὴν ἔκβασιν τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου ἀγῶνος εὑρίσκει τὰς τοιαύτας λεπτομερείας πάντῃ μηδαμινάς. Οἱ πάντες ἐμοχθήσαμεν δι' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ ἐὰν εἰς πλειότερον ἢ ὁ ἕτερος ὀλιγώτερον ἠγωνίσθη ἀρκεῖ ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα ἐπῆλθε διὰ τῆς θείας βουλήσεως καὶ τοῦ γενικοῦ συνασπισμοῦ. Δὲν βλέπομεν ὅμως ἑτέρωθεν διατί, ἀφ' οὗ περιγράφονται καὶ δημοσιεύονται ἱστορικὰ γεγονότα, νὰ μὴ ἐξιστορῶνται καὶ ὅπως τῷ ὄντι ὑπῆρξαν, καὶ διατὶ τοῦ ἑνὸς τὸ κατόρθωμα ἀφαιρούμενον νὰ δίδηται εἰς τὸν ἄλλον. Ἐν ᾧ πᾶν ὅ,τι ἔπραξεν ἕκαστος τὸ ὁμολογεῖ καὶ τὸ κηρύττει αὐτὴ ἡ ζῶσα εἰσέτι ἱστορία ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Τὸ καθ' ἡμᾶς φρονοῦμεν, ὅτι ὁ γράφων πανδήμως γεγονότα τοιαῦτα πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ τὰς φαντασίας ἐξιστορῶν πάντοτε τὰ πράγματα ὅπως εἰς τὴν φύσιν των ὑπῆρξαν. Μόλα ταῦτα ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἄλλοι θελήσαντες ἐξ ἐπαγγέλματος νὰ συγγράψωσιν ἄλλοτε τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τὴν συνέγραψαν ὅλως δι' ὅλου κατὰ τὴν φαντασίαν των, εὑρίσκομεν μὰ τὴν ἀλήθειαν τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Βωτυρᾶ τὸ ποιηθὲν ἴσως δι' ἰδίαν του τέρψιν, ὀλιγώτερον φαντασιῶδες καὶ πλειότερον ἀμερόληπτον εἰς τὰ μέρη καὶ τὰ πρόσωπα τῆς ἱστορίας.»

Καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ χειρόγραφον τοῦ Ἰωάννου Μαμούρη, περὶ οὗ θὰ ῥηθῶσιν ὀλίγα τινὰ παρακατιόν, ἐφ' ὅσον συντελοῦσιν εἰς ἐπανόρθωσίν τινων πλημμελῶς τανῦν ἐν ταῖς ἱστορίαις τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἐχόντων. (Ἕπεται συνέχεια).

ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΕΙΣ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΔΙΑΣΗΜΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

LONGFELLOW

ΤΟ ᾌΣΜΑ ΤΟΥ ΧΙΑΒΑΘΑ

Μεταφρασθὲν ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ πρωτοτύπου

ΥΠΟ

Ι. ΠΕΡΒΑΝΟΓΛΟΥ

(Ἐν Λειψίᾳ τύποις Δρουγουλίνου 1882)

Τὸ ᾆσμα τοῦτο, μετὰ προλεγομένων καὶ εἰσαγωγῆς τοῦ μεταφραστοῦ καλοθελήσαντος τὴν πρός με ἀποστολήν αὐτοῦ[1] χαριν τῆς ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 46 τεύχει τοῦ «Ἑσπέρου» μετὰ τῆς προσαπαιτουμένης εἰκονογραφίας καταχωρισθείσης διατριβῆς μου περὶ Κεφαλληνίας, τῆς ἰδιαιτέρας καὶ προσφιλεστάτης μοι πατρίδος, πεπλουτισμένον εἰκονογραφίαις καὶ συντομωτάτῃ ἐν ἀρχῇ βιογραφίᾳ τοῦ συγγραφέως, σύγκειται ἐξ 22 κεφαλαίων.

Τὴν ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου καὶ ἀόκνου τῶν Μουσῶν θεράποντος, τοῦ πάνυ εὐπαιδεύτου καὶ πολυμαθοῦς κ. Ι. Περβάνογλου ἑλληνικωτάτην μετάφρασιν ἀναγνοὺς μετὰ προσοχῆς, φιλολογικὸν κρίνω καθῆκόν μου τὴν περί τε τοῦ πρωτοτύπου καὶ τῆς μεταγλωττίσεως αὐτοῦ δημοσίᾳ ἔκθεσιν τῶν ἰδεῶν μου. Ἡ ποίησις εἶναι εἰδυλλιακὴ· ἀλλὰ δὲν εἶναι οὔτε θεόγνιος οὐδὲ θεοκρίτιος.—Εἶναι αὐτόχρημα ἰνδική.

Τὸ πολλοῦ λόγου ἄξιον τοῦτο ποίημα περιέχει ὡς βάσιν καὶ σκοπὸν τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῶν Ἰνδῶν βραχμάνων περὶ τῆς παλιγγενεσίας τῶν λαῶν διὰ τῆς ἀποστολῆς Σωτῆρος τινὸς ἢ Μεσσίου, τοῦ δίς, συνῳδὰ τῇ ἰνδικῇ μυθολογίᾳ, γεννηθέντος μικροῦ Βράμα.

Τοιοῦτον δὲ ὂν τὸ θέμα τοῦ κειμένου ἐλήφθη ἐκ τῶν κοσμογονικῶν καὶ θεοκρατικῶν παραδόσεων τοῦ βίου καὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἰνδῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ὧν ἡ ἐθνότης ἐπὶ τοσοῦτον κατὰ τὸν παναρχαῖον διαπρέψασα αἰῶνα καὶ μετ' αὐτὸν ἐπὶ φιλολογικῇ πρόσῳ διακριθεῖσα συμπαρεσύρθη ὑπὸ τοῦ ἀκατασχέτου ῥεύματος τῶν κατακτήσεων καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ὑπέστη τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ δεινὰ καταλιποῦσα ἀνεξίτηλα ἴχνη πολιτισμοῦ διαρκοῦς καὶ ὑπερβάντος τὸν ἀραβικὸν καὶ κατ' ἰδίαν τὸν αἰγυπτιακὸν κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κοσμοπολιτικὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ.

Ἡ ἐν μέσῳ τῶν πολέμων καὶ ἐμφυλίων σπαραγμῶν ὡς ἑωθινὸς ἀστὴρ ἐπιφαινομένη εἰρηνοποιὸς τοῦ Χιαβάθα ἐπαγγελία, ἥτις, δυνάμει τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Μεγάλου Πνεύματος, ἐχρησίμευσεν ὡς ἀρχικὴ καὶ οἱονεὶ μυστηριώδης χαλδαϊκὴ κρηπὶς τοῦ νεωτέρου χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, εὕρηται, ὑπὸ διαφόρους ἐπωνυμίας, ἐν ταῖς γραφαῖς ἁπάντων τῶν παναρχαίων ἐθνῶν. Αὕτη ἐπικρατεῖ οὐ μόνον ἐν ταῖς Vedàs τῶν Ἰνδῶν καὶ ταῖς Zendhàvestà τῶν Ἀριανῶν, Βακτρίων, Πάρθων, Μήδων καὶ Περσῶν ἀλλὰ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἔδδαις τῶν Γετῶν, τῶν Δανῶν καὶ ἐν γένει τῶν κατοίκων τῆς Κιμβρικῆς χερσονήσου, τῶν Σκανδιναυϊκῶν λαῶν. Μεταξὺ τῶν Ἐδδῶν τούτων πρώτη θεωρεῖται ἡ Hàvà Mâl, συγκειμένη ἐκ τεσσαράκοντα περίπου ποιημάτων θρησκευτικῶν, διδακτικῶν, μυθολογικῶν καὶ ἱστορικῶν συντεταγμένων ἁπάντων ἐν τῇ ἰσλανδικῇ γλώσσῃ, ὧν οἱ συγγραφεῖς καὶ αἱ ἐποχαὶ εἰσὶν ἄγνωστοι, καὶ δευτέρα ἡ γνωστὴ ὡς ἔργον τοῦ Σιόρου Στουρλεσῶνος γεννηθέντος ἐν ἔτει 1179 καὶ ἀνελθόντος εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνωτάτου δικαστοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1215 καὶ 1222 π. Χ.

Τὸ ᾆσμα τοῦ Χιαβάθα προσομοιάζει ἐν σμικρῷ τό τε ὕφος καὶ τὴν πληθὺν τῶν πρωτοτύπων καὶ μεγαλοπρεπῶν ὅσῳ φυσικῶν εἰκόνων καὶ ἠθικῶν ἐννοιῶν τοῦ ἀξέστου, ἀγρίου, ἁπλοϊκοῦ ὅσῳ ποικίλου, τερπνοῦ καὶ γοητευτικοῦ ῥωμαντισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς τὸ Ramâyâna τοῦ Valmihi, τὸ κολοσσιαῖον Mahâbhârata τοῦ Pramâski καὶ τὰς ἐναρμονίους ἄτε δὴ μελῳδικὰς ποιήσεις κυρίως εἰπεῖν τῶν Kalidâçà καὶ Savàdevà, δι' ὧν ἐξωραίσθη καὶ ἀναδειχθεῖσα ἡ σανσκριτικὴ φιλολογία ἔσχηκε τύπον καὶ ὑπογραμμὸν ἐπισήμου μεμορφωμένης γλώσσης· ἐγένετο δὲ ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐμβριθοῦς μελέτης τῶν ἀρχαιοδιφῶν ἀσιανολόγων, ὧν τὰς εὐτυχεῖς ἐμπνεύσεις ὁ Longfellow ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιτυχῶς ὅσῳ πρωτοτύπως διαπλάσας ἀπεμιμήθη.

Οἱ Ἰουδαῖοι ἐκ τοῦ Ἰνδοῦ καὶ ἐκ τοῦ Ἕβρου ποταμῶν οἱ Ἑβραῖοι ὁρμηθέντες καὶ τὸ πρῶτον μεταναστεύσαντες εἰς τὴν γῆν τῆς Χαναὰν συνέστησαν ἐν ταῖς ἑαυτῶν Γραφαῖς τὰς διαθήκας· ἀξιοῦντες δὲ ἀμφότεροι ὅτι ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ, ὃν μετὰ ταῦτα ἀθρόοι ἀπήρτιζον, ἦτον ὁ μόνος ἐκλεκτὸς καὶ περιούσιος λαὸς τοῦ Θεοῦ (Schovah), διενοήθησαν δι' αὐτοῦ νὰ πληρώσωσι τὴν εἰρηνοποιὸν ταύτην ἐπαγγελίαν τῶν παναρχαίων ἐθνῶν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ πατριάρχου Ἀβραὰμ καὶ διὰ τῶν ἐπανειλημμένων περὶ τοιαύτης προφητικῶν διέσωσαν παραδόσεων, καὶ διὰ τῶν λαϊκῶν ἢ ἐθνικῶν ἐγονιμοποίησαν προσδοκιῶν.

Ἡ εἰρήνη, ἣν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ηὐχήθη πᾶσι, εἶναι ὁ μῖτος τοῦ Χιαβάθα ἐπὶ ἐρωτικῆς πλοκῆς διηγήματος ἐρανισθέντος ἐκ τῶν ἁπλέτων ναμάτων τῆς παιδείας, τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀρχαιολογίας τῶν Ἰνδῶν τῆς βορείου Ἀμερικῆς, τυχηρῶν μεταναστῶν.

Ὦ! τῆς ἀβύσσου ἀπηρχαιωμένων καταπληκτικῶν ἄτε δὴ μυθολογουμένων μεγαλείων περισωζομένων ὡς μνημείων ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἀρχαιολογίᾳ καὶ καθορωμένων ἐν τῇ καθολικῇ ἱστορίᾳ τῷ καθαρῷ καὶ διαυγεῖ τούτῳ κατόπτρῳ τῆς ἀνθρωπότητος, πρὸς ὃ ἡ μυθολογία ἐχρησίμευσεν ὡς πηγὴ πρὸς ἀείῤῥουν καὶ ἄληκτον ποταμόν, ποῦ μὲν διαφανῆ, ποῦ δὲ κατὰ τὰς δίνας αὐτοῦ θολόν. Πλὴν ὁ νεώτερος κόσμος δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ οὐσιωδῶς ἡ ἐπὶ τὸ τελειότερον ἀνακαίνισις τοῦ ἀρχαίου, διαφοροτρόπως ἐκπροσωπουμένου παρὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς.

Τὸ ἐν τῇ ἑλληνίσει τοῦ ᾄσματος τοῦ Χιαβάθα σαφὲς τῶν ἐννοιῶν ἐν σειρᾷ ἐφαμίλλῳ καὶ πιστῇ πρὸς τὸ κείμενον, τὸ καθαρεῦον ὕφος τῆς γλώσσης καὶ τὸ ἡδύῤῥουν τοῦ ἐμμέτρου στίχου,—πάντα ταῦτα παραλλήλως διεσκευασμένα καὶ ἄριστα στα ᾠκονομημένα, ἐναρμονίως ἀποτελοῦσι περικόσμημα μεταφράσεως πολύτιμον διὰ τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν φιλολογίαν.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἀντικειμένου, ὡς εἴδομεν, εἶναι μοναδική, καθόσον ἐκ τῆς ἐν τῇ ὕλῃ αὐτοῦ περιγραφομένης διαπάλης[1] ἐξήχθη ἡ διὰ τῶν προσωποποιήσεων τῶν στοιχείων τῆς φύσεως τοῦ ὁρατοῦ κόσμου μετὰ τοῦ ἰδεώδους ἢ πνευματικοῦ αὐτοῦ ἐπιστητοῦ τῶν ἀγγέλων τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου, ἢ τοῦ Πλούτωνος καὶ τῆς Περσερόνης καὶ μάλιστα τῆς ἐπεκτάσεως αὐτῶν ἑλληνικὴ μυθολογία, ἡ ἀνεξάντλητος αὕτη πηγὴ τῆς σοφίας καὶ τῶν ἠθικῶν παραγγελμάτων καὶ ἐν αὐτῷ προσέτι τῷ τῆς Νεμέσεως νόμῳ,—ἡ Μυθολογία ἐκείνη, ἥτις, τὴν ἀρχέγονον καὶ ἀρρενωπὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατάστασιν παριστῶσα, ἀνέδειξε τοὺς τιτᾶνας, τοὺς γίγαντας, τοὺς ἀθλητάς, τοὺς ἥρωας καὶ τοὺς ἡμιθέους, σὺν αὐτοῖς δ' ἐξηγλάϊσεν ἐν τῇ φυσικῇ ῥώμῃ τὸ αἴσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης, καὶ τὰς ἀρετὰς τῆς μεγαλοψυχίας καὶ γενναιότητος, τῆς ἀνδρίας καὶ τῆς εὐσεβείας, ὕψωσε τὴν ἐλευθερίαν, — διὰ τῶν νικηφόρων αὐτῆς τροπαίων διέσωσε καὶ τὴν γαλουχήσασαν αὐτὴν μητέρα της Ἑλλάδα καὶ ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς εἰσβολῆς τῶν βαρβάρων, παροιμιώδη κατέκτησε τὴν φιλοπατρίαν, καί, τὰ πρῶτα τοῦ πολιτισμοῦ σπέρματα διαφυλάττουσα, ἐγένετο ἡ προμήτωρ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἑαυτοῦ πιφωτισμένης συνειδήσεως, παρακολουθοῦσα ἐν τῇ μεταφορᾷ καὶ τῇ ἀλληλορίᾳ τοῦ μύθου τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ δόγματα τοῦ τε φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἔρωτος.

Ὁ Χιαβάθας φέρει ἀποστολὴν Θεοσδότου Προμηθέως, ἀπερχομένου εἰς τὸ κράτος τοῦ Θανάτου. Ὁ Ζέφυρος ἀνήρπασε τὴν τελευταίαν πνοὴν αὐτοῦ καὶ μετήγαγεν αὐτὴν πρὸς τὰς νήσους τῶν Μακάρων. Οὐτωσεί, γενόμενος θῦμα τῆς περὶ εἰρήνης καὶ εὐημερίας τῶν λαῶν του ἐπαγγελίας, ἧς χάριν τηλικαύτην πραγματικὴν ἐξεδήλωσεν αὐταπάρνησιν διὰ τὸ ἀνέφικτον τῆς ἐπαγγελίας του, ἣν τὸ σύμβολον τῆς καπνοσύριγγος δείκνυσι, κατετάχθη ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου τῆς ζωῆς, ἤτοι τοῦ ζωογόνου Ζεφύρου, κατὰ προσταγὴν τοῦ Μεγάλου Πλάστου ἐν τόπῳ ἀναπαύσεως, ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἔνθα οἱ δίκαιοι ἀναπαύονται, ἐν τόπῳ δροσερῷ, ἔνθα οὐ λύπη, οὐ στεναγμός, ἔνθα πᾶσα ὀδύνη ἀπέδρα, πόρρω τῆς θρηνωδίας τῶν κυμάτων, ὅπου ζωὴ ἡ ἀτελεύτητος.

Ἡ παρ' Ὁμήρῳ καὶ κατὰ Φενελῶνα νῆσος τοῦ ἀτελευτήτου ἔαρος (du printemps éternel) Ὠγυγία δὲν θὰ παρεῖχεν αὐτῷ τερψιθυμότερον καταφύγιον ἀναπαύσεως ἐν τῇ αἰωνίᾳ ζωῇ, ὅπου ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ χαρά.

Ἰδοὺ διὰ ποίων μαγικῶν καὶ καλλιῤῥύτων στίχων τῆς προκειμένης μεταφράσεως ἐξεικονίζεται ὁ ἀποχωρισμὸς καὶ τὸ τέλος τοῦ Χιαβάθα.

Ὁ λαὸς ἀπὸ τῆς ὄχθης
Τὸν ἀναχωροῦντα βλέπει,
Βλέπει τὴν μικράν του λέμβον
Πρὸς τὴν σβεννυμένην λάμψιν
Πλέουσαν κ' ἀπερχομένην.
Τέλος χάνεται κ' ἡ λέμβος
Ἐκ τοῦ φεγγοβόλου κύκλου,
Ὅπως δύει καὶ ἡ νέα,
Ἡ ἀρτιφανὴς σελήνη,
Βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον.

---

[1] Χρυσοβίτου πρὸς κόσμησιν τῆς βιβλιοθήκης μου.

[1] Κεφ. 2. Οἱ τέσσαρες ἄνεμοι.

Κ' ἐκ τῆς ὄχθης λέγουν ὅλοι·
«Χαῖρε, χαῖρε, Χιαβάθα»
Καὶ τὰ σκοτεινὰ τὰ δάση
Συγκινοῦνται καὶ στενάζουν·
«Χαῖρε, χαῖρε, Χιαβάθα».
Κ' ἐκ τοῦ βάθους τῶν ὑδάτων
Ὁ ἐρωδιὸς φωνάζει·
«Χαῖρε, χαῖρε, Χιαβάθα».
Καὶ ὁ Χιαβάθας οὕτως
Ὁ ἀγαπητὸς ἀπῆλθεν
Εἰς τῆς δύσεως τὴν λάμψιν,
Εἰς τὰ σκότη τῆς ἑσπέρας,
Πρὸς τὸ κράτος τοῦ Ζεφύρου,
Πρὸς τὴν χώραν τοῦ Θανάτου,
Πρὸς τὰς νήσους τῶν Μακάρων.

Τοιουτοτρόπως ὁ Χιαβάθας ἀπῆλθε τοῦ κράτους τῆς χώρας, ἐν ᾗ διεβίου, ἀφοῦ ἀπεχαιρέτισεν ἅπαντας τοὺς ἐν τῷ χωρίῳ, ὅπου ἦλθε, μετὰ τοὺς μάγους καὶ τοὺς προφήτας, εἰπεν ὅτι θ' ἀρχίσῃ τὴν μακρὰν ὁδοιπορίαν νουθετῶν αὐτοὺς ἀδελφικῶς ν' ἀκούσωσι τοὺς σοφοὺς λόγους τῶν ξένων, οὓς ὑπεδείκνυεν αὐτοῖς, καὶ ὅλας των τὰς ἀληθείας ὅτι ἦσαν θεόθεν ἀπεσταλμένοι καί, ὡς οἴκοθεν ἐννοεῖται, ἐκ τοῦ κόσμου παρ' αὐτοῦ ὡς τοιοῦτοι ἐκλελεγμένοι. «Μικρὸν καὶ ἂν θεωρεῖτέ με »καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με· φίλους, ἀδελφοὺς εἴρηκα ὑ»μᾶς· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. Ἐγὼ πορεύο»μαι πρὸς τὸν Πατέρα καὶ πέμψω ὑμῖν τὸν Παράκλητον, τὸ »πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὅπερ λαλήσει περὶ τοῦ Πατρὸς κτλ.» Ὁπόσον θαυμασίως ἐκυοφορεῖτο ἡ ἰδέα τοῦ Χριστιανισμοῦ!

(ἀκολουθεῖ)

ΠΕΡΙ ΣΥΝΤΕΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

Κύριε Δ. Σακελλαρόπουλε,

Ἐνδιαιτώμενος ὁ ἄνθρωπος πρὸ ἀμνημονεύτων αἰώνων μεταξὺ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, ἐκείνου μὲν πεποικιλμένου δι' ἀπειροπλήθων λαμπρῶν ἀστέρων, ἐν ἀξιοθαυμάστῳ ἀλληλουχίᾳ καὶ τάξει τὰς πορείας των διαθεόντων, ταύτης δὲ κεκοσμημένης δι' ἀτελευτήτου καὶ τερπνοτάτης σειρᾶς ἀντικειμένων, συναπαρτιζόντων μεγαλοπρεπεστάτην ἑνότητα δημιουργίας, θαυμασίως κατά τε καιροὺς καὶ τόπους παραλλασσομένην, προέστη ἔκπαλαι ἐνώπιόν αἰνίγματος ὅσον σκοτεινοῦ, τόσον ἐξ ἄλλου καὶ λίαν περιέργου. Δὲν ὑπῆρξεν ἴσως οὐδεμία διάνοια ἐν τῇ μικροσκοπικῇ ταύτῃ ἀπέναντι τοῦ σύμπαντος σφαίρᾳ, εἴτε ἐν ὥρᾳ ἀναπαύσεως καὶ ἡδονῆς, εἴτε ἐν ἡμέραις παραζάλης καὶ δυστυχημάτων, ὧν ἐναλλὰξ θέατρον παρίσταται ὁ λεγόμενος οὗτος κόσμος, μὴ διαλογισθεῖσα καθ' ἑαυτὴν τὸ μέγα τῶν αἰώνων ἐρώτημα, «Ποῖον τὸ μυστηριῶδες τοῦ κόσμου τέλος;»—«Πόθεν ἦλθομεν, καὶ πρὸ παντὸς ποῖ βαίνομεν;»

Ἡ ἐξιστόρησις τῶν πάλαι καὶ νῦν γνωμῶν ἐπὶ τοῦ προβλήματος τούτου, ὅπερ ἡ εὐφάνταστος τοῦ λαοῦ μας γλῶσσα «συντέλειαν τοῦ αἰῶνος» ἀπεκάλεσε, θέλει εἶνε τὸ θέμα τῶν γραμμῶν, τὰς ὁποίας τόσον φιλοφρόνως ἀμφιβάλλω δ' ἂν καὶ κατ' ἀξίαν εὑηρεστήθητε νὰ προκαλέσητε. Ὁμολογῶ δ' ἀληθῶς ὅτι πράττω τοῦτο οὐχὶ ἄνευ τινὸς συστολῆς, ὡς ἀλλοτρίαν μελέτην τοῦ ἐμοῦ ἐπαγγέλματος, χωρὶς ὅμως οὐδόλως νὰ προσέχω καὶ τὸν νοῦν τῇ θρησκομανεῖ καὶ ψευδεῖ δοξασίᾳ, ὅτι αἱ ἀλήθειαι τῆς ἐπιστήμης ὑπονομεύουσι τὰς βάσεις τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ διασαλεύουσι τὰς φρένας κατὰ τῆς βασιλείας τοῦ αἰωνίου πνεύματος τοῦ χριστιανισμοῦ, διότι ἀνεπιστρεπεὶ ἡ γνώμη αὕτη παρῆλθε καὶ ἡ τυραννία της συνεξέλιπεν.

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ἐσπέραν τινὰ ἄλλοτε ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις θεάτρῳ, εἶδον γραῖάν τινα ἄνευ ὀδόντων, κεκυρτωμένην ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ἡλικίας, ἢ ἀκριβέστερον καὶ κατ' ἐμὲ ἐμπορικώτερον εἰπεῖν, ἑβδομήκοντα καὶ πέντε ὡς ἔγγιστα ἐτῶν, ἔχουσαν τὴν κατάλευκον ὑπὸ τῶν πάγων τῶν χειμώνων κόμην της ἐστολισμένην κεκρυφάλῳ καὶ ἄνθεσι τεχνητοῖς, τὸ δὲ ῥυτιδῶδες πρόσωπόν της ψιμμύθιον ἐπιπεπασμένον, μετὰ πολυτίμων ψελίων καὶ ἀδαμαντοκολλήτων ἐνωτίων προβᾶσαν καὶ καταλαβοῦσαν πρωτοκαθεδρίαν μεταξὺ τῆς εἴρωνος τῶν Ἀθηνῶν νεολαίας· διὰ δὲ φωνῆς ἐπιτηδευομένης, δι' ἐρωτοτρόπων κινήσεων, καὶ σπασμωδικῶν γελώτων, ἐπεζήτει νὰ ἐπιτύχῃ, ἀγνοῶ κἀγώ τί, καίτοι παριστάμην, ἐνῷ οἱ γέλωτες τῶν θεατῶν ἀκράτητοι ἐξερρήγνυντο διὰ τὸ παγετῶδες ἐκεῖνο μορμολύκειον, τὴν μεμωραμένην παλίμπαιδα, ὡς σαπρὰ λειμώνια κατ' ἀθλίου τῶν ἀπόκρεω προσωπιδοφόρου. Ἡ ἱστορία καὶ τὸ πάθημα τῆς τότε ἡρωΐδος μας, φρονῶ ὅτι ἁρμόζει κάλλιστα τῇ γαυριώσῃ ἀνοήτῳ δοξασίᾳ, ἥτις ἄλλοτέ ποτε κατώρθου ὅπως ἀντιτάσσηται πρὸς πᾶσαν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ἀλλὰ νῦν μὴ τολμῶσαν νὰ προβάλλῃ τὸ εἰδεχθὲς αὐτῆς πρόσωπον, καθ' ὅσον ἡ τηλαυγὴς λάμψις τῆς ἐπιστήμης, ἀνωτέρας τῶν ἀνθρωπίνων προλήψεων καὶ ἀληθοῦς βασιλίσσης τοῦ πνεύματος, πρὸ πολλοῦ κατέδειξε τὸ ἐλεεινὸν αὐτῆς ἀνδρείκελον. Οὐδαμῶς δ' ἐπὶ τούτου ἔχει κῦρος ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι πᾶσα ἰδέα σήμερον κηρύσσεται ἀξιοσέβαστος, διότι δέον νὰ γένηται ἐξαίρεσις δι' ἐκείνην ἥτις ἐπιζητεῖ τὴν κατάθλιψιν τῆς ἐπιστήμης καὶ τὸν ἀποπνιγμὸν αὐτῆς· ἀπαράλλακτα δηλαδή, ὡς πᾶσα ἀνθρωπίνη προσωπικότης ἀνακηρύσσεται ὑπὸ πάντων ἱερὰ καὶ ἀπαραβίαστος, ἐκτὸς τῆς τοῦ καταπιέζοντος καὶ τυραννοῦντος τοὺς ὁμοίους του ἢ κακοῦργος ἠθελεν εἶνε οὗτος ἢ ἄρχων αἱμοχαρής.

Ἀπὸ μικρὸν παιδίον ἐπίστευσα ὅτι ἡ ἀλήθεια, φίλε μου, οὐδέποτε νεκρώνει ἀλλὰ πάντοτε ζωογονεῖ, διότι εἶνε μία τῶν

αἰωνίων καὶ λογικῶς παραδεκτέων ἰδιοτήτων τῆς θεότητος. Ὁ Νεύτων, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ ὁποίου σοφοὶ κάμπτουσι γόνυ, τοσοῦτον ὑπὸ τοῦ μεγαλείου τῆς φύσεως καὶ τῆς διαγνώσεως καὶ ἐπιγνώσεως τῶν νόμων καὶ δυνάμεων αὐτῆς κατειλαμβάνετο ὑπὸ ἀρρήτου θαυμασμοῦ πρὸς τὸ ἄπειρον καὶ αἰώνιον, ἀλλ' ἀδύνατον νὰ γνωσθῇ ἐκεῖνο Πνεῦμα, ὥστε καὶ ἁπλῶς ἑνωτιζόμενος τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα, ἀπεκαλύπτετο τὴν κεφαλὴν ἢ ἀνίστατο καθήμενος, πρὸς ἔνδειξιν τοῦ ἀμέτρου σεβασμοῦ καὶ τῆς τελείας αὐτοῦ ταπεινώσεως. Τόσῳ ἡ ἀλήθεια ποιεῖ ἡμᾶς θερμοὺς ἀλλὰ σύναμα καὶ ἀληθεῖς λάτρας τῆς θεότητος, διαφωτίζουσα τὴν διάνοιαν καὶ ποδηγετοῦσα τὴν θέλησιν.

Κρίνας δ' ἀπαραίτητον ἵνα προτάξω ταῦτα, χωρῶ ἀμέσως πρὸς τὸν ἐμὸν σκοπόν.

Ἀφοῦ ἡ καθολικὴ τῆς ἀνθρωπότητος διάνοια, ἐκ τῶν περιπετειῶν καὶ τῆς ἀεννάου μεταβολῆς τῶν ἀντικειμένων παραδειγματιζομένη, ἀπαναίνηται ν' ἀποδεχθῇ τὸ αὐθύπαρκτον καὶ ἄϊδιον τοῦ ἡμετέρου κόσμου ἐφ' οὗ ἐσμὲν καὶ κινούμεθα, ποῖον ἄρα ἔσται τὸ τέρμα αὐτοῦ; Μεχρὶ δὲ τίνος στιγμῆς, ἢ ὥρας, ἔστω δὲ καὶ ἡμέρας, θὰ διαθέσωμεν τὴν περὶ τὸν ἥλιον τροχιὰν ἡμῶν ἐν τῷ ἀχανεῖ διαστήματι, αἱ δὲ νύκτες θὰ διαδέχωνται κανονικῶς τὰς ἡμέρας, οἱ καύσωνες τὰ ψύχη, τὰ τεκνα τοὺς γονεῖς καὶ ὁ μικρότατος ἐπὶ τέλους κόκκος σπόρου φυόμενος θ' ἀναβλαστάνῃ οὐρανομήκη ποικίλλα δένδρα, ἐκ νέου ὅμοιον σπόρον παράγοντα; Ἡ ἀνθρωπίνη φαντασία ἔκπαλαι, ὡς διὰ βουκέντρου ὑποκινουμένη ὑπὸ τῆς φυσικῆς καὶ ἐνδιαφερούσης περιεργείας, προσεπάθησε νὰ διεισδύσῃ εἰς τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου τούτου καὶ νὰ ἐξηγήσῃ διὰ παντοίων θεωριῶν τὴν λύσιν τοῦ μεγάλου τούτου προβλήματος, οὐδαμῶς ἀποκνήσαντος τοῦ ἀνθρώπου νὰ πιστεύσῃ πολλάκις τὰς παραβολωτέρας ἰδέας, τὰς ὁποίας ἡ ἀγυρτία καὶ ἡ ἰδιοτέλεια ἀφθόνως ἐξεμεταλλεύθησαν.

Κατὰ τοὺς μυθικοὺς χρόνους τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἡ τότε γνωστὴ ἀνθρωπότης ἐπίστευεν, ὡς ἐκ διαφόρων ῥήσεων καὶ ἰδεῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, Ὀβιδίου καὶ ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων ἐξάγεται, ὅτι τὸ τέλος τοῦ κόσμου τούτου ἤθελε προέλθει εἴτε διὰ φλεγέθοντος πυρός, εἴτε δι' ὑδάτων ἀστραπαίων, ἐκ τῆς γιγαντείου συγκρούσεως τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ φαινομένων ἀστέρων.

Ἐνῷ δ' ἡ γνώμη αὕτη ἐξηκολούθει πιστευομένη μέχρι τῆς γ'. καὶ δ'. ἑκατονταετηρίδος τοῦ χριστιανισμοῦ, πλεῖσται περικοπαὶ ἀπαντῶσαι ἐν ταῖς Βίβλοις τῆς Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν ἑκάστῳ ἐξηγούμεναι, ἐγένοντο αἰτία νὰ σχηματισθῇ καὶ διαδοθῇ ἡ θεωρία τοῦ Χιλιασμοῦ, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ὁποίας ὁ ἡμέτερος καὶ μόνος ἐν τῷ ἀπείρῳ κατοικούμενος κόσμος, ἔδει ὁλοτελῶς νὰ καταστραφῇ μετὰ χιλιετῆ βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, δηλονότι μετὰ χίλια ἔτη ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν γέννησίν του. Ὡς δ' ἀξιόπιστοι ἱστορικοὶ τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἀναφέρουσιν, ἐγγιζούσης τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἦτο φρικτὸν τὸ ὁρᾶν καὶ ἐλεεινὸν τὸ ἀκούειν τοὺς θρησκομανεῖς, διότι ἀδιάκοπος τρόμος καὶ τελεία ἀπελπισία εἶχον καταλάβει τόσον τὸν ἐν ἀχυρίνῃ καλύβῃ γεωργόν, ὅσον καὶ τοὺς ἐν πολυωρόφοις μεγάροις μεγιστᾶνας, τούτους μὲν ἀφιεροῦντας τὰ πλούτη των, ὡς εὐπρόσδεκτα ἀναθήματα ἢ εἰς καλογήρους καὶ μοναστήρια ἢ καὶ πρὸς ὅσια καὶ εὐσεβῆ ἔργα, ἐκεῖνον δ' ἐπιδιδόμενον ἐν κατανύξει καὶ συντριβῇ καρδίας εἰς παννυχίους δοξολογίας καὶ ἐξιλαστηρίους καμάτους, δι' ὧν οἱ πάντες ἐπίστευον ὅτι θὰ ἐπετύγχανον νὰ καταπραύνωσι τὴν θείαν ὀργὴν καὶ ν' ἀποτρέψωσι τὸ φοβερὸν πεπρωμένον, ἀφοῦ μάλιστα καὶ αὐταὶ αἱ κατὰ τόπους τῶν χριστιανικῶν κρατῶν ἀρχαὶ ἀνεγνώριζον ἐν τῇ αὐτῶν ἐπισημότητι τὴν κρίσιμον ἐκείνην τοῦ σύμπαντος ὥραν, διότι, ὡς συγγραφεύς τις παρατηρεῖ, τὰ πλεῖστα δημόσια ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης φέρουσιν ἐν ἀρχῇ γεγραμμένην τὴν ἀπέλπιδα καὶ τρομαλέαν φράσιν «Προσεγγίζοντος τοῦ τέλους τοῦ κόσμου....» Ἡ φοβερὰ ὅμως αὕτη ἡμέρα ἦλθε καὶ παρῆλθε, καὶ οὐδεμίαν ἡ ἀνθρωπότης ὑπέστη καταστροφὴν ἢ ἀντελήφθη ἔστω καὶ διαταραχήν, προσγενομένην ἐν τῇ ἐναρμονίῳ λειτουργίᾳ τοῦ ἐνάστρου στερεώματος, χωρὶς μ' ὅλα ταῦτα καὶ νὰ κατανοήσῃ, ἂν αἱ νηστεῖαι, αἱ προσευχαὶ καὶ αἱ γονυκλησίαι τῶν τότε καλογήρων ἔρρυσαν αὐτὴν ἐκ τῆς καταστροφῆς, ἢ νόμοι αἰώνιοι καὶ δυνάμεις ἰσχυρόταται τῆς ὑπερτάτης Διανοίας δὲν παρεξέβησαν τὸ ὅριον, ὅπερ Αὕτη ἔθηκεν αὐτοῖς.

Ἀλλ' ἡ συχνότερον καὶ καθολικώτερον τρόμον καὶ ἀγωνίαν ἐμποιήσασα ἰδέα περὶ τῆς τοῦ σύμπαντος καταστροφῆς, ὑπῆρξεν ἡ περιοδικὴ ἔκλειψις τῆς σελήνης καὶ ἰδίως τοῦ ἡλίου, ὁπόταν μάλιστα ὑπὸ ἀπατεώνων ἢ πολιτικῶν κερδοσκόπων προαναγγέλλετο· διότι οἱ ἄνθρωποι θεωροῦντες τὰ τοῦ οὐρανοῦ ταῦτα φαινόμενα ὡς ἀταξίας καὶ συγκρούσεις εἰς τὴν κανονικὴν τῶν οὐρανίων σωμάτων λειτουργίαν, ἐπίστευον ἀνέκαθεν ὅτι ἐγγύς, ἂν μὴ παροῦσά ἐστιν ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου, ἀφοῦ οἱ μέγιστοι ἀστέρες τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἀκαταλήπτως ἐξηφανίζοντο πρὸ τῶν ἐκθαμβῶν ὀφθαλμῶν των. Τούτου δ' ἕνεκεν ἡ δοξασία αὕτη ἐδέσποζε καὶ μέχρι πρό τινος ἐφ' ὅλων τῶν λαῶν τῆς ὑδρογείου, ἂν μὴ ἐπικρατῇ καὶ μέχρι σήμερον, ὡς παρά τε τοῖς Τούρκοις καὶ τοῖς Σίναις.

Αἱ δὲ καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδειχθεῖσαι αὗται παραλογίαι, εἶναι ἀσήμαντοι ὅλως πρὸς βαρεῖαν ἐπίκρισιν τῆς ἀνθρωπίνης κουφονοίας, παραβαλλόμεναι πρὸς ὅσας ἡ χριστιανικὴ μάλιστα ἀνθρωπότης ἐπίστευσε κατὰ καιροὺς περὶ συντελείας τοῦ κόσμου, ὅτι δηλαδὴ αὕτη θὰ προήρχετο, ἐάν ποτε συνέπιπτεν ἡ ἑορτὴ τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου καὶ ἡ τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Παρασκευῆς ἡμέρα, εἴτε ἡ τοῦ ἁγίου Μάρκου καὶ ἡ λαμπροφόρος Κυριακὴ τῆς Ἀναστάσεως, εἴτε ἡ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ ἡ τοῦ Κυριακοῦ Σώματος (Corpus Sanctus, καθ' ἣν ἑορτὴν παρὰ τῇ Δυτικῇ ἐκκλησίᾳ ἐκφέρουσι τῶν Ναῶν τὰ χρανα μυστήρια καὶ περιφέρουσι ταῦτα

διὰ τῶν ἀγιῶν ἐν ταῖς πόλεσι. Μόλα ταῦτα, οἱ θρησκομανεῖς ἐκτοξεύουσι συνήθως κατὰ τῆς Ἐπιστήμης, ἐξαγγελούσης ὑψηλήν τινα ἀλήθειαν, ἀκατάληπτον εἰς τὰ ἐσκοτισμένα τῆς διανοίας αὐτῶν ὄμματα, τόσα ἀνούσια σκώμματα καὶ ποταπὰς ὕβρεις, ὅσα πᾶς τις ἄλλος δικαιοῦται πρὸς αὐτοὺς ἵν' ἀπευθύνῃ διὰ τὰς ἐλεεινὰς ὄντως αὐτῶν δοξασίας. Ἡ δὲ μόνη διδασκαλία, ἣν ἐκ πάντων τούτων ἤδη ἀρυόμεθα, ἐστιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὐχὶ πάντοτε ἐκ τοῦ καλοῦ πρὸς τὸ κρεῖττον προβαίνει, ἀλλὰ πλειστάκις τὸ πνεῦμα αὐτοῦ διασκοτίζεται καὶ αὐτὸς ἑκὼν ἄκων ὀπισθοδρομεῖ, καθ' ὅσον ἀποδιοπομπεῖται τὰς σχετικῶς ὀρθοτέρας ἰδέας τῶν ἀρχαιοτέρων ἐποχῶν, καὶ ἀποδέχεται ἐμπαθῶς τὰς γελοίας δοξασίας τοῦ ἀμαθοῦς καὶ φανατικοῦ ὄχλου, ὡς οἱ χριστιανοὶ τοῦ μεσαίωνος μέχρι τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος.

Ἀπὸ τῆς τελευταίας ὅμως ταύτης ἐποχῆς ἡ Ἐπιστήμη γοργοτέρῳ βήματι πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν χωρήσασα, μολονότι ἡ Γεωλογία εἰσέτι δὲν ὑπεβοήθει ὡς σήμερον τὴν Ἀστρονομίαν πρὸς ἐπιστημονικωτέραν συζήτησιν καὶ ἔρευναν τοῦ αἰωνίου καὶ μεγάλου προβλήματος, οὐχ ἧττον λογικώτερον ἤρξατο καὶ κατὰ φύσιν νὰ ἐξετάζῃ αὐτό, ἀπορρίπτουσα μὲν πᾶν ὅ,τι ἐν προφητείαις προὐπιστεύθη, ἀποδεχομένη ὅμως τὰ ἐξαγόμενα τῆς πειραματικῆς μεθόδου. Οὐδόλως βεβαίως σκοπῶ νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι καὶ ἡ Ἐπιστήμη δὲν ἐπλανήθη, ἢ ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη κατέχει τὴν ἀληθῆ κλεῖδα τοῦ μυστηρίου τούτου, ἐπειδὴ φρονῶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅτι, ὁ θέλων νὰ βεβαιωθῇ ἢ θετικῶς νὰ βεβαιώσῃ περὶ τῆς ἀκριβείας τῆς θεωρίας του, ἀνάγκη νὰ προσμείνῃ, ἂν δύνηται, μέχρι τοῦ τέλους τῆς πραγματικῆς λύσεως, ἀλλὰ τοῦτο δὲν κωλύει ἡμᾶς ἐν πεφωτισμένῃ συνειδήσει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι νέα ἔκτοτε ἤρξατο ἐποχή, ἐπισκιάζουσα πᾶσαν ἄλλην προηγουμένην πρὸς πειστικωτέραν διασάφισιν τοῦ ἡμετέρου αἰνίγματος. Πρὶν δ' ἢ ἐπιχειρήσωμεν σύντομον ἀνάπτυξιν μιᾶς ἑκάστης τῶν θεωριῶν, αἵτινες παρὰ τοῖς κατὰ καιροὺς ἐπιστήμοσι σὺν τῷ πολιτισμῷ καὶ τῇ προόδῳ ἐγένοντο ἀσπασταί, θεωρῶ ἀπαραίτητον πρὸς ἐντελεστέραν κατάληψιν τῶν πάντων, ἵνα ἐκθῶμεν καὶ βραχέα τινὰ περὶ τοῦ πρώτου μέρους τοῦ ἡμετέρου προβλήματος, τοῦτ' ἔστι περὶ τοῦ «πόθεν ἤλθομεν» ὅπως, τῆς γνώσεως πληθυνθείσης διὰ τῶν ἀρχῶν τῆς Ἐπιστήμης, ἡ ἀτελὴς ἡμῶν διάνοια εὐκοπώτερον ἀνατάμῃ τὴν εὐθεῖαν καὶ διδασκομένη ἐν μέρει τὰς ἐπιστημονικὰς θεωρίας, προγνωρίσῃ τὰ μυστηριώδη τοῦ μελλοντος γεγονότα, ἐφ' ὅσον ἐπιτέτραπται τῷ πεπερασμένῳ τοῦ ἀνθρώπου.

Τίς λοιπὸν ὁ τὸν κόσμον τοῦτον δημιουργήσας, τὸν τόσῳ ὡραῖον καὶ θαυμαστὸν ἐν τῇ φύσει αὐτοῦ, ἀλλ' ἐφ' οὗ μᾶλλον οἱ κακοί, ὡς συνηθισμένοι καὶ θρασεῖς, ἔχουσιν ἐγείρει ὑψαύχενα κεφαλήν, ὁ δ' ἐνάρετος γεωργὸς μὲ ἀπολειβόμενον δάκρυον καὶ περιρρέοντα ἱδρῶτα καλλιεργεῖ τὰ κρῖνα τοῦ ἀγροῦ, ἵνα προσενέγκῃ αὐτὰ εἰς τὸν ἄπληστον καὶ μανιώδη δεσπότην του;

«Ὁ Θεός, ἀποκρίνεται ἡ Βίβλος. Καλῶς. Ἀλλὰ πῶς; Εἶνε »ἁπλοῦν ἀποτέλεσμα τοῦ λόγου Αὐτοῦ;—Ἀλλὰ πρῶτον ὁμι»λεῖ; ἐρωτῶσιν οἱ κακοὶ χαριτολόγοι, ἀντιλογιζόμενοι ὅτι ὁ »ἦχος δὲν διαδίδεται διὰ τοῦ κενοῦ. Ἢ εἶνε αἰφνίδιον γέν»νημα τῆς βουλήσεώς του; τότε ἐν τίνι μορφῇ;»[1]

Βεβαίως ἡ ἐπιστήμη δὲν δύναται ἀποφθεγματικῶς ν' ἀποδεχθῇ τὰς φαντασιώδεις δοξασίας, ἃς οἱ Βραχμᾶνες, οἱ Χαλδαῖοι, οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Αἰγύπτιοι καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Χριστιανοί, δι' ὑψηλότερον σκοπὸν ὁμολογῶ, ἀλλ' ἐν πλήρει σκότει πρὸς τοὺς πάντας ἐδίδασκον.

Ποία ὅμως ἡ ταύτης θεωρία;

Ἐρευνῶσα ἐπὶ αἰῶνας ἤδη ὅλους τὴν ἐν τῷ ἀπείρῳ διαστήματι θέσιν ἡμῶν, τὴν ἀπόστασιν, τὴν σχέσιν καὶ τὴν ἀλληλουχίαν πρὸς τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ καθ' ἑσπέραν σελαγίζοντα ἄστρα καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὸν καταρωτίζοντα ἡμᾶς ἥλιον, διὰ δ' ὀργάνων διαφόρων ὀσημέραι τελειοτέρων καθισταμένων ὁπλιζομένη, δι' ὧν πρὸ πάντων αἱ ἀποστάσεις σμικρύνονται καὶ τἀντικείμενα ἁπλοποιοῦνται, ἀπεδέχθη μετὰ πολυετεῖς πειραματικὰς βασάνους ὅτι ἀρχέγονος ἡμῶν ἑστία, ἐξ ἧς ἀπεσπάσθημεν, εἶνε ὁ φιλοστόργως συγκρατῶν καὶ θερμαίνων καὶ ζωογονῶν τὰ πάντα Ἥλιος. Ὁ μικρὸς αὐτὸς ὡς ἀγγεῖον τραπέζης φωτεινὸς δίσκος, ἀλλὰ πλέον ἢ ἑκατομμυριάκις πραγματικῶς ὀγκωδέστερος τῆς σφαίρας μας, ἐν ῥευστῇ καὶ διαπύρῳ καταστάσει συγκρατούμενος διὰ τοῦ μεγάλου νόμου τῆς ἕλξεως, ἐνυπαρχούσης ἐν παντὶ ἀτόμῳ ἢ μορίῳ, εἶχε λάβει ἄλλοτε τὸ σχῆμα παμμεγίστου φακοῦ ἕνεκα τῆς περὶ τὸν ἄξονά του περιστροφικῆς δυνάμεως, πεντάκις καὶ εἴκοσι μεγαλειτέρας τῆς γηΐνης. Ἡ φυξίκεντρος δύναμις, ἀναπτυχθεῖσα ὥραν τινὰ μεγάλως κατὰ τὴν περιφέρειάν του, ὑπερίσχυσε τῆς ἄλλης κεντροβαροῦς δυνάμεως ἐπὶ στιγμὴν, καὶ οὕτως ἀπέσπασεν ἀτμώδη τινὰ κρίκον, ὅστις ἤρξατο ἀμέσως βαθμηδὸν νὰ συμπυκνῶται, ἐνῷ ἐξηκολούθει νὰ περιστρέφηται ἐν τῇ τοῦ χάους ἀποστάσει εἰς ἣν κατερρίφθη. Ἡ ἀτμώδης δ' αὕτη μάζα, ὡς ἐκ τῆς ἑλκτικῆς περὶ τὸ κέντρον κινητικῆς δυνάμεως, ἔλαβε ταχέως τὸ σχῆμα σφαίρας ὀλίγον ἐλλιποῦς, πεπιεσμένης ἐν ἄλλοις λόγοις κατὰ τοὺς πόλους καὶ ἐξωγκωμένης κατὰ τὸν ἰσημερινόν. Ἀκτινοβολοῦσα δὲ πέριξ καὶ θερμαίνουσα, ἤρξατο κατὰ μικρὸν ν' ἀποψύχηται, σχηματιζομένου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της λεπτοῦ γρανιτικοῦ ἐπιπάγου, ἐνῷ συμπηγνύμεναι καὶ συντιθέμεναι αἱ ἀτμίδες τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἀζώτου ἐσχημάτιζον τὸν ἀέρα, αἱ δὲ τοῦ ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου τὸ ὕδωρ. Οὕτω δ' ὕδατι καὶ ἀέρι περικαλυφθεῖσα, ἀνέδιδεν ἀκαταπαύστως ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ πυρὸς φλογώδη

1. Flammarion. «Ὁ Θεὸς ἐν τῇ φύσει.» Μετάφρασις δεσποινίδος Λίκ. Ἰω. Ζάρκου.

ῥύακα ἢ μετ' ἄμμου καὶ ἰλύος μεμιγμένον, δι' ὧν ἐσχηματίσθησαν αἱ δύω τάξεις τῶν πετρωμάτων, τῶν τε πυριγενῶν καὶ ὑδατογενῶν, ἐξογκουμένου συγχρόνως καὶ κατόπιν τοῦ ἐδάφους ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῶν ζεόντων ὑδάτων καὶ σχηματιζομένων τὸ πρῶτον ἐκ τῆς ἀβύσσου τῶν νήσων «ὁπότε, »κατὰ τὸν Ansted, τὸ πᾶν ἦτο γυμνὸν καὶ ἔρημον, οὔτε ἓν »βρύον, οὔτε εἰς λειχὴν ἐκάλυπτε τότε τὸν γυμνὸν τῆς σφαί»ρας σκελετόν· οὔτε ἓν φῦκος ἐκυματοῦτο ἐπὶ τοῦ εὐρέος ὠ»κεανοῦ· οὔτε ἓν ζωύφιον ὑπῆρχεν ἐφ' ἁπάσης τῆς ἀπεράντου »ἐκτάσεως· ὁπότε τὸ πᾶν ἦτο σιγή». Ἔκτοτε δ' ἐν ἀπειρίᾳ αἰώνων ἄρχεται ἡ ἐνέργεια τῆς φυσικῆς ζωῆς, ἐκφαινομένης τὸ πρῶτον διὰ μαλακίων, ζωοφύτων ὀστρακοδέρμων καὶ προσδευτικῶς δι' ἐνσπονδύλων ἰχθύων καὶ γονιμοτάτης βλαστήσεως φυτῶν ἀνανθῶν καὶ δένδρων ἀκάρπων, ἔπειτα δ' ὑπὸ βατραχοειδῶν ἑρπετῶν καὶ καταπληκτικῶν τετραπόδων καὶ ἔτι ὕστερον διὰ ζώων μαρσιπιοφόρων, θεωρουμένων ὑπὸ τῆς ζωολογίας ὡς τὴν μέσην βαθμίδα μεταξὺ τῶν ὠοτόκων ἑρπετῶν καὶ τῶν μεταγενεστέρων ζωοτόκων μαστοφόρων. Πάντα δὲ ταῦτα ἀπὸ τοῦ ζωοφύτου καὶ τοῦ μαλακίου μέχρι τοῦ ἐντελεστέρου τῆς σήμερον μαστοφόρου ζώου, τοῦ ἀνθρώπου, ἔζησαν ἐμεγαλύνθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἀδιαλείπτως λειτουργούντων νόμων, τῆς ἀναγεννήσεως, τῆς μεταβλητότητος καὶ τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, ὅν τινα παρομαρτεῖ κατὰ τὸν Charles Darvin ἡ παραλλαγὴ τῶν χαρακτήρων τοῦ εἴδους καὶ ἡ ἀπάλειψις τῶν μορφῶν του. Ἀλλὰ πόσον χρονικὸν διάστημα ἐν σχέσει καὶ μέτρῳ τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων πρὸς τὰς γηΐνους περιφορὰς ἔκτοτε παρῆλθεν, ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς δηλονότι τῆς Γῆς ὡς καὶ τῶν ἄλλων τοῦ ἡλίου πλανητῶν περιόδου, καθ' ἣν ἐν ῥευστῇ περιεκυλινδοῦτο καταστάσει μέχρις οὗ ὁ ἄνθρωπος τὸ πρῶτον ἐπεφάνη; Ἀναμφι-

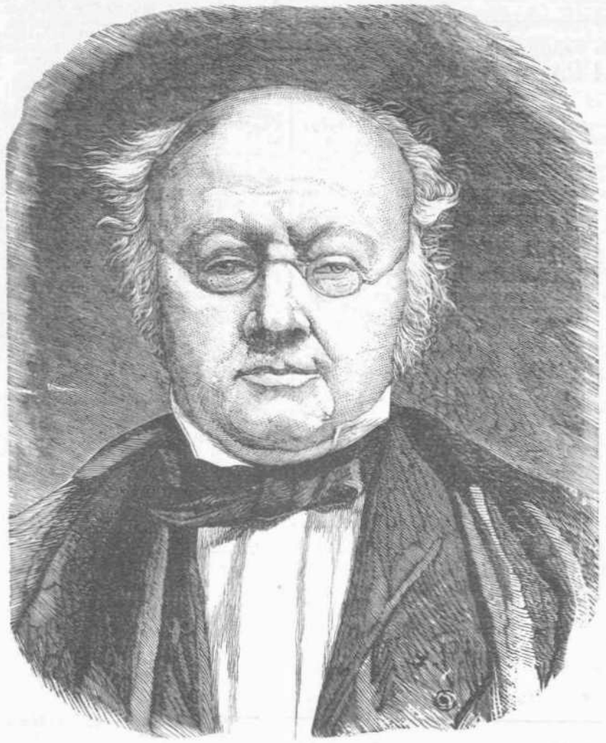

Ο ΦΙΛΕΛΛΗΝ ΘΕΙΡΣΙΟΣ

(ἐξ ἀντιγραφῆς τῆς ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς ἀνηρτημένης εἰκόνος)

ρήστως ὡς πρὸς τὴν ἐπιστήμην, ὄχι ποτὲ ὀλιγώτερον τῆς μιᾶς δεκάδος ἑκατομμυρίων ἐτῶν. Οἱ ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς ἀνορυσσόμενοι γαιάνθρακες, παραχθέντες ἐκ τῶν φυτῶν καὶ δένδρων τῆς δαψιλεστάτης χερσαίας βλαστήσεως, τῆς δευτέρας τοῦτ' ἔστι περιόδου, ἔδει νὰ ἐνταφῶσιν ἐκεῖ τοὐλάχιστον πρὸ δύω ἑκατομμυρίων ἐτῶν, ὅπως διὰ παρατεταμένης καὶ ἀδιακόπου σκιᾶς, θερμότητος καὶ ὑγρότητος μετασχηματισθῶσι τοιοῦτοι.

Ἐνθάδε δ' ἐῶντες χαίρειν τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐλάχιστα ἀπασχολοῦν τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, ὅπερ μεριμνᾷ οὐχὶ περὶ τῆς χθὲς καὶ πρώην, ἀλλὰ περὶ τῆς σήμερον καὶ αὔριον, ἃς ἐπανακάμψωμεν εἰς τὸ σημεῖον τῆς πρώτης ἡμῶν κατευθύνσεως, περὶ τῆς ἐρεύνης ποῖ βαίνομεν ἐν τῷ βάθει τοῦ σκοτεινοῦ καὶ ἀπειλητικοῦ μέλλοντος.

(ἀκολουθεῖ)

ΣΤΑΥΡΟΣ Π. ΑΛΟΥΠΗΣ.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Οἱ καταγινόμενοι ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν τῶν μέσων καὶ νέων χρόνων, ἀγνοοῦσιν εἰσέτι οὐκ ὀλίγους ἄνδρας, οἵτινες ἐφάνησαν ὠφέλιμοι ἢ διεκρίθησαν εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας· ἐγκωμιάζουσι δὲ ὑπὲρ τὸ δέον τινάς, ὧν ἡ πραγματικὴ ἀξία εἶνε ἀμφισβητήσιμος· δὲν καταβάλλουσι τὴν πρέπουσαν ἐπιμέλειαν πρὸς εὕρεσιν εἰδήσεων ἐξ αὐθεντικῆς πηγῆς. Τινὰς τῶν παραγνωρισθέντων θὰ παραθῶμεν καὶ ἐν τῷ ἀξιολόγῳ Ἀπόλλωνι νὰ σκιαγραφήσωμεν τῇ βοηθείᾳ ἐπισήμων μαρτυριῶν.

Α.

ΝΙΚΟΚΑΟΣ ΚΑΝΤΟΥΝΗΣ. (*)

Ὁ ἄριστος οὗτος ζωγράφος ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐξ οἰκογενείας ἀρκούντως εὐπόρου. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἰωάννης τὸ ὄνομα ἦτο διακεκριμένος ἰατρός, εὐφάνταστος στιχουργὸς καὶ μεταφραστὴς σχεδὸν ὅλων τῶν δραμάτων καὶ λυρικῶν ποιήσεων τοῦ μελιρρύτου Μεταστασίου. Ὁ Νικόλαος Καντούνης ἐκέκτητο σπανίαν ἑτοιμότητα πνεύματος, δὲν ἐπεδόθη εἰς τὴν φορολογίαν ἢ ἐπιστήμην καθότι ἡ φύσις τὸν εἶχε προικήσῃ μὲ ἐξαίρετον πρὸς τὴν ζωγραφικὴν τέχνην κλίσιν. Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἅμα ἔβλεπε μολυβοκόνδυλον ἢ γραφίδα, ἢ ἔνθρακα, ἀμέσως ἐσχεδίαζε ἢ ἐπὶ χάρτου ἢ ἐπὶ ἐξωφύλλου βιβλίου, ἢ ἐπὶ τοίχου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μικρᾷ ἐκείνῃ ἡλικίᾳ, λίαν δεξιῶς ἐσχημάτιζε τὰς ἰδέας του ἰχνογραφῶν καὶ αἱ ἄμορφοι προσωπογραφίαι του ἐκέκτηντο πλεονέκτημά τι ὑπισχνούμενα αὐτῷ λαμπρὸν μέλλον, ὥστε ἰδὼν αὐτὰ ὁ ἀριστοτέχνης Κουτούζης (** δὲν ἠθέλησε νὰ διδάξῃ αὐτῷ ἢ τὰ πρῶτα τῆς τέχνης στοιχεῖα, καθότι ἦτο ἀνὴρ φύσει φθονερός. Ὁ νέος εὑρίσκετο εἰς ἀμηχανίαν καὶ πολλάκις ἔκλαιε μὴ δυναμένος νὰ μάθῃ τὰ ἀθύρματα τῆς τέχνης ἐπειδὴ ὁ Κουτούζης τῷ εἶχεν ἐμποδίσῃ καὶ τὴν εἴσοδον εἰς τὸ ζωογραφεῖόν του. Νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἤθελον οἱ γονεῖς του. Ἰδού τὸ αἴτιον. Ὁ Νικόλαος ἦτο τριτογένητος Κατὰ τὸ ἔθιμον τῶν χρόνων ἐκείνων, ὁ πρωτογενὴς δὲν ἐστέλλετο ὅπως μάθῃ ἐπιστήμην, ἀλλὰ ἀνελάμβανε τὴν ἐπιστασίαν τῶν κτημάτων, ὅθεν καὶ ὁ Ἰωάννης Καντούνης, ἀπέστειλε τὴν δευτερότοκον εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου, ὅπως μάθῃ τὴν ἰατρικήν, ἀλλὰ δυστυχῶς, καθ' ὃν χρόνον ἔπρεπε νὰ ἐπανακάμψῃ δαφνοστεφὴς ἀπεβίωσεν. Ἕνεκα τοῦ δυστυχήματος τούτου δὲν ἠθέλησαν οἱ γονεῖς νὰ στείλωσι τὸν Νικόλαον εἰς Ἰταλίαν νὰ τελειοποιηθῇ εἰς τὴν γραφικήν. Ὁ Νικόλαος ὅμως ἐσκέφθη τέχνασμά τι. Ὁ Κουτούζης εἰργάζετο κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, διὸ ὁ νέος Καντούνης ἐδωροδόκει τὸν ὑπηρέτην αὐτοῦ, ἵνα τὸν ἀφίσῃ νὰ ἰδῇ διὰ τοῦ κλείθρου τὸν καλλιτέχνην ἐργαζόμενον. Ὥστε ἦτο αὐτοδίδακτος ὁ Καντούνης καὶ γρά ας αὐτὸς ὁ ἴδιος τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, ἔθεσεν ἄνωθεν ὀφθαλμοὺς καὶ μίαν ἐπιγραφήν, ἐν ᾗ, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἔλεγεν ὅτι ὁ καιρὸς καὶ ὁ μόχθος τὸν ἐδίδαξαν καὶ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ αὐτοφανοῦς ὄμματος τοῦ βλέποντος τὰ πάντα, ὤφελε τὴν τέχνην.

Ἀπεφάσισε νὰ ἐνδυθῇ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, καὶ χειροτονηθεὶς ἱερεύς, ἐξελέχθη ἐφημέριος τῆς Εὐαγγελιστρίας, τῇ 25 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1786, καὶ ἐτακτοποίησε τὰ κακῶς ἔχοντα τῆς ἐφημερίας.

Μετὰ πολλῆς σκέψεως, ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰ πολιτικά, ὢν φύσει φιλόπατρις, Μέλος τῆς φιλικῆς Ἑταιρίας γενόμενος εἰργάζετο ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, διὸ ἐναντίον του κατεφέρετο ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐνταῦθα ἐκκλησίας Γαρζώνης (***), ἀνὴρ φίλαρχος, μοχθηρὸς καὶ φίλος τῶν Ἄγγλων μέχρι ἀηδίας.

Τῇ 19 Μαΐου τοῦ 1821 προσωρμίσθη ἐν Ζακύνθῳ πλοῖον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ εἰς τῶν ναυτῶν, παιδιᾶς χάριν, εἶπεν ὅτι ἐπάρθη ἡ Πόλις. Ἀνεξετάστως διαδιδομένη ἡ ψευδολογία αὕτη, συνεκίνησε τὸν λαόν. Κωδωνοκρουσίαι, πυροβολισμοὶ ζητωκραυγαὶ ἐπλήρουν τὰ ὦτα. Ἄνθη, σημαῖαι, ἐστόλιζον τὰ παράθυρα τῶν φιλελευθέρων. Τὰ καταστήματα ἐκλείσθησαν. Τὸ ἀλαλάζον πλῆθος περιεφέρετο ἀνὰ τὴν πόλιν

(*) Πηγαὶ ἀνέκδοται. — Ἀρχειοφυλακεῖον Ζακύνθου. — Ὁ κ. Ἄγγελος Καντούνης ὅστις μᾶς ἔδωκε πληροφορίας τινὰς ἐξ οἰκογενειακῶν ἐγγράφων. — Ἐλάβομεν εἰδήσεις τινὰς ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰονικοῦ Κράτους, τοῦ Π. Χιώτου.

(**) Τὴν βιογραφίαν τοῦ ἰδιοτρόπου τούτου ποιητοῦ καὶ ζωγράφου ἐδημοσιεύσαμεν ἡμεῖς ἐν τῷ ἀριθ. 6 τοῦ φιλολογικοῦ παραρτήματος τῆς Ἐφημερίδος.

(***) Ὁ Γαρζώνης ἀπὸ τοῦ 1814 ἦτο πρωτοπαπᾶς καὶ ἀπὸ τοῦ 1824 ἀρχιεπίσκοπος.

προσβάλλον τὴν Ἀγγλικὴν προστασίαν καὶ τοὺς μὴ φιλελευθέρους συμπολίτας. Οὐδὲν ἄλλο ἠκούετο ἢ αἐπήραμεν τὴν Πόλιν. Οὔρα! ἀνέστη τὸ γένος, Χριστὸς ἀνέστη!! Οἱ φιλελεύθεροι ἱερεῖς ᾠνέωξαν τὰς ἐκκλησίας καὶ ἔψαλλον δοξολογίαν. Ὁ λατῖνος ἐπίσκοπος Scaco! , βεβαιωθεὶς παρὰ τοῦ κανονικοῦ Σέρα τὰ περὶ τῆς εἰδήσεως, καταβαίνει εἰς τὴν ἐπισκοπήν του καὶ ψάλλει δοξολογίαν. Τοῦτο ἰδὸν τὸ πλῆθος εἰσέρχεται θορυβοῦν εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐπισκοπὴν καὶ ἀπῄτει ἵνα ὁ Γαρζώνης, κατὰ μίμησιν τοῦ λατίνου ἀρχιερέως εὐχαριστήσῃ τὸν Θεόν, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο πλέον ἐλευθέρα. Ὁ μισέλληνο ὀρθόδοξος ἀποκρύπτεται εἰς τὴν οἰκίαν του... Ὁ λαὸς τότε ἤρξατο νὰ ἐξυβρίζῃ τὸν Γαρζώνην καὶ διὰ τῆς βίας ἤθελε νὰ τὸν κατεβιβάσῃ ἐκ τῆς οἰκίας. Ἐν τούτοις ἄλλοι τοῦ ὄχλου ἁρπάζουσιν εἰκόνα τῆς ἐπισκοπῆς καὶ ἐν λιτανείᾳ ἐξέρχονται τοῦ λαοῦ ζητωκραυγοῦντες ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Γένους. Φοβηθεὶς ὁ Γαρζώνης τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ, ἐκ τοῦ παραθύρου εἶπεν εἰρωνικῶς: Ζήτω παιδιὰ τὸ Γένος μας. Εἰς ὀλίγον περιμένω γράμμα παρὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ αὔριον θέλει κάμω λειτουργείαν καὶ δοξολογίαν. Ἐκ τῶν ἑορταζόντων λοιπὸν τὴν ψευδῆ ἀπελευθέρωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο καὶ ὁ Καντούνης. Κατὰ φυσικὸν λόγον ἡ κυβέρνησις ἤρξατο νὰ καταγγείλῃ τοὺς ταραξίας, νὰ φυλακίζῃ. . , Οἱ δὲ ἱερεῖς Καντούνης, Πολίτης, Ἄννινος καὶ Βεντουρῆς κατηγορήθησαν ὡς συμμέτοχοι καὶ ὑποκινοῦντες τὰς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεις ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Γένους. Ἐλθὼν δὲ τότε ἀμέσως εἰς Ζακυνθον ὁ στρατηγὸς Ἄδαμ, δημοσίως ἐπέπληξε καὶ τὸν λατῖνον ἐπίσκοπον, ἀποδοκιμάζων ἄνωθεν πάντων τῶν ἐγχωρίων ἀρχῶν τὴν πρᾶξίν του ὡς ἀντιβαίνουσαν εἰς τὴν οὐδετερότητα τῆς ἰονίου κυβερνήσεως, ἀλλ' ὁ φιλελεύθερος λατῖνος ἐπίσκοπος ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ δεηθῇ τοῦ Ὑψίστου ὑπὲρ χριστιανῶν οἵτινες ἠγωνίζοντο κατὰ τῶν Τούρκων ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Ἐγκύκλιος δέ τις ἐξεδίδετο παρὰ τοῦ Γαρζώνη, δι' ἧς ἀπηγορεύετο τοῖς ὀρθοδόξοις ἐφημερίοις τῆς Ζακύνθου ἡ δέησις πρὸς τὸν Ὕψιστον ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων! Ὁ Καντούνης μὴ θελήσας νὰ ὑπογράψῃ τὴν ἐγκύκλιον, ἐφυλακίσθη εἰς τὸ φρούριον. Μετ' οὐ πολὺ χάριν τῶν φιλελευθέρων αὐτοῦ ἀρχῶν ἐξορίσθη εἰς τὸ ἀπότομον νησίδιον Δίας, παρὰ τὴν νοτιοδυτικὴν ἀκτὴν τῆς Σράνης Κεφαλληνίας, ἐφ' οὗ κεῖται μονὴ τῆς Θεοτόκου — τῆς Κυρᾶς ἀφ' τὸ Δία, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ λαοῦ τῆς Κεφαλληνίας.

Ὁ Καντούνης, ἐν ἐξορίᾳ ὤν, ἐκόσμησε τὴν ἐκκλησίαν τῆς μονῆς μετὰ ὡραίων ἁγιογραφιῶν. Μετὰ ἕνδεκα μῆνας ἐπελευθερώθη καὶ ἐπέστρεψεν εἰν τὴν πατρίδα, ἀλλὰ μὲ μεγαλητέραν φιλοπατρίαν.

Ὁ Καντούνης ἦτο ὑψηλοῦ ἀναστήματος καὶ ἐπιβλητικοῦ. Εὐειδής, εὔσαρκος, ῥοδόχρους, φιλόκαλος καὶ φιλάρεσκος, καὶ πολὺ ἔρεπε πρὸς τὴν τρυφὴν καὶ ἡδονήν, εἰς ἄκρον ἦτο τολμηρός, ἀνδρεῖος καὶ φιλαλήθης. Φίλος εἰλικρινής, εὐγνώμων ἀλλὰ πολὺ μνησίκακος. Ἐλεήμων καὶ φιλόπτωχος εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ ᾖνε κύριος μιᾶς δραχμῆς. Ὅτε κατὰ τὰ Θεοφάνεια ἠγίαζε, πρῶτον μὲν ἐπορεύετο εἰς τοὺς πλουσίους, καὶ ἀκολούθως εἰς τοὺς πτωχοὺς ἵνα διανέμῃ τὰ χρήματα, ἅπερ ἀπὸ τοὺς πλουσίους ἐλάμβανε.

Ἡ κόμμωσις αὐτοῦ ἦτο ἀνάρμοστος εἰς ἱερέα. Ἐνεδύετο πολυτελέστατα. τὰ ῥάσα του ἦσαν μεταξωτὰ καὶ κοντὰ ἵνα φαίνωνται αἱ ἀργυραῖ πόρπαι, καὶ αἱ μεταξωταὶ περικνημῖδες. Ἐκτενίζετο γυναικοπρεπῶς! Ἐφόρει πῖλον πλατόγυρον. Ἐκόσμη τὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ ἐφημέρευε, πολυτελῶς, μὲ πολλὰ κειρία καὶ τεχνικὰ ἔνθη. Ἐχθρὸς ἦτο τῆς ἐν χρήσει ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ τῆς βυζαντινῆς ἁγιογραφίας, ὡς ἔνθερμος ὀπαδὸς τῆς προόδου τῆς τέχνης. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ του, ἔψαλλον εὐρωπαϊκῶς οἱ ψάλται καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὅστις ἦτο ἀπὸ τὴν φύσιν πεπροικισμένος μὲ φωνὴν λίαν ἐμμελῆ. Ὅλαι αἱ ἱεροτελεστίαι του ἦσαν μεγαλοπρεπεῖς ἅμα δὲ καὶ θεοπρεπεῖς ἐδίδασκεν ἀπ' ἄμβωνος μὲ εὐφράδειαν, ἀλλ' ἄνευ βαθυνοίας.

***

Ὁ Καντούνης ἦτο ὁ δημοφιλέστατος ζωγράφος καὶ ἁγιογράφος τῆς Ζακύνθου, καί τοι ἦτο κατώτερος τεχνίτης τοῦ Κουτούζη προὐτιμῶντο αἱ εἰκόνες του, καὶ εἰσέτι οἱ Ζακύνθιοι ἐπιθυμοῦσιν ἀντίγραφον τῶν ἁγιογραφιῶν αὐτοῦ, εἴτε διὰ τὰς ἐκκλησίας εἴτε διὰ τὰς οἰκίας.

Ἐστερεῖτο ζωηρᾶς φαντασίας διὸ αἱ πλεῖσται τῶν εἰκονογραφιῶν εἶνε μιμήσεις ἢ ἀντιγραφαὶ ἰταλῶν ζωγράφων ἢ ἄλλων. Σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας Ζακύνθου ὑπάρχουσι εἰκόνες τόυ. Εἶχε δὲ ἰδιαιτέραν τινα φιλοκαλίαν εἰς τὸ διαγράφειν τὰς ἰδέας του ἀντιγραφῶν, εἰς τὰς ὁποίας ναὶ μὲν ἔδιδε χαριέστατα σχήματα, ἀλλὰ ἐπὶ τὸ πολὺ ἦσαν ἀκανόνιστα. Ἀξιοθαύμασται εἶναι αἱ κεφαλαί, φαίνονται ἔμψυχαι. Ἰταλὸς ἀριστοτέχνης ἀγοράσας ποτε εἰκόνα του, διὰ χρώματος ἐξαλείψεν ὅλον τὸ σῶμα καὶ ἄφισε μόνον τὴν κεφαλήν, ἣν ἔφερεν εἰς Ἰταλίαν. Εἶχε περὶ τὸν χρωματισμὸν εὐστοχίαν τόσην μεγάλην, ὥστε διὰ δευτέρας ἐπιβολῆς συνετέλη τὸ ἔργον πολλάκις δὲ καὶ διὰ τῆς πρώτης, ὡς φαίνεται εἰς πολλὰ τῶν φιλοτεχνημάτων. Ὁ χρωματισμός του ὅμως δὲν εἶχε ζωηρότητα. Αἱ προσωπογραφίαι, αἱ παριστῶσαι σύγχρονοί του, εἶνε θαυμασταὶ διὰ τὴν ὁμοιότητα, τὸ φυσικὸν καὶ ζωηρὸν τῆς παραστάσεως. Ἐὰν εἰς τὰ ἐξαίρετα δῶρα, ἅτινα ἡ φύσις ἐπεδαψίλευσεν εἰς αὐτὸν προσετίθετο τακτικὴ μελέτη ἐπὶ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς γραφικῆς, ἢ τοὐλάχιστον αν ὁ πρὸς τὴν τέχνην ζῆλος ὃν εἶχεν ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ δὲν ἐμειοῦτο ἀρ' οὗ ἀπέκτησεν ὄνομα καλλιτέχνου, ἡ Ἑλλὰς θὰ εἶχε τὸν ἀριστοτέχνην της. Καὶ ἂν ὁ Κουτούζης, ἐγκαίρως τὸν ἐδίδασκε τῆς τέχνης τὰ μυστήρια, ἠδύνατο πρὶν ἢ τὸν διδάξῃ, νὰ φωνήσῃ ὡς ὁ Περαυγίνος ὅτε ἔλαβε μαθητὴν τὸν Ῥαφαὴλ· ἃς

μοὶ εἶνε μαθητὴς ἐντὸς ὀλίγου θὰ μοὶ εἶνε διδάσκαλος.

Ἀπεβίωσε δὲ τῇ 25 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1834, ἀφήσας πλῆθος μαθητῶν, καθότι ἐπεθύμει τὴν διάδοσιν τῆς τέχνης, καὶ πλῆθος φιλοτεχνημάτων.

***

Ὁ βίος τοῦ τεχνίτου τούτου, εἶναι ὡραῖον παράδειγμα ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς. Ἀνεδείχθη διὰ μόνης καὶ μόνον τῆς θελήσεως, ἣν εἶχε. Ἡ νεωτέρα Ἑλλὰς ἔχει οὐκ ὀλίγα παραδείγματα τοιούτου εἴδους, δυνάμενα νὰ κοσμήσωσι σελίδας μελετῶν οἵας ἐκείνας τοῦ **Smilles, Crak, Cantù, Straffovello** καὶ ἄλλων ὅτι ἀπέδειξαν τὰ θαύματα τοῦ βοήθησον σεαυτόν. Ἀλλ' ἡμεῖς περιφρονοῦμεν τὰ πάτρια καὶ ἐκθειάζομεν τὰ ξένα!

Ἡ ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ὅλων τῶν λαῶν καὶ ἐποχῶν, εἶνε πλήρης τοιούτων καὶ τοσούτων παραδειγμάτων τῆς δυνάμεως τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου ὥστε τολμᾷ τις νὰ εἴπῃ, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ μεγαλοφυΐα εἶνε δημιούργημα τῆς θελήσεως. Ἡ θέλησις εἶνε βεβαίως δημιουργικὴ δύναμις, ἥτις μᾶς ἐκμυστηρεῖ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως καὶ μᾶς δεικνύει τὸν τρόπον, μεθ' οὗ νὰ κυριεύωμεν καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν φύσιν.

Ἐν Ζακύνθῳ

Σ. Δε Βιαζης.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ἀποσπάσματά τινα ἐκ τῶν συλλογῶν

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΛΕΛΕΚΟΥ.

Ἀπὸ ποῦ καὶ ποῦ καὶ πῶς καὶ πόσα;
Ἀπ' Ἀθήνας, σὲ λειβάδι, Θόδωρας καὶ πεντακόσια.

Λόγιος εὐρωπαῖος ἀποβιβασθεὶς ποτε εἰς Πειραιᾶ εἶδεν ἐκεῖ που ποιμένα, ὃν θέλων νὰ δοκιμάσῃ ἂν σώζῃ τι τῶν ἑαυτοῦ προγόνων ἐπλησίασε καὶ εἶπεν αὐτῷ:

Ἀπὸ ποῦ καὶ ποῦ καὶ πῶς καὶ πόσα;
Ἀπ' Ἀθήνας, σὲ λειβάδι, Θόδωρας καὶ πεντακόσια,

ἀπήντησεν ὁ ποιμήν.

Τὴν εὐφυεστάτην ταύτην ἀπάντησιν τοῦ ποιμένος ἀκούσας ὁ κλεινὸς ἐξεπλάγη. (*)

—

Εὐπαίδευτος εὐρωπαῖος ἄλλος ἐλθών ποτε καὶ οὗτος εἰς τὴν Ἑλλάδα περιηγεῖτο τὰ διάφορα μέρη αὐτῆς· φθὰς δὲ καὶ εἰς ὃ τέθαπται ὁ Πυθαγόρας εὗρεν ἐκεῖ βοσκόν τινα, πρὸς ὃν ἀποταθεὶς εἶπε:

Δὲν μοὶ λέγεις, παρακαλῶ, ποῦ εἶνε ἐδῶ ὁ τάφος τοῦ Πυθαγόρου;

—Δὲν εἶν' ἐδῶ τόρα ὁ Πυθαγόρας, ἔφυγεν, ἀπήντησεν ὁ βοσκός, ἐννοῶν ὅτι ἔφυγε νῦν ἐντεῦθεν ἡ φιλοσοφία καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἑσπερίαν.

Τοῦτ' ἀκούσας ὁ ξένος ἐθαύμασεν ἐννοήσας καλῶς τὴν ἀπάντησιν τοῦ βοσκοῦ.

(*) Τοιοῦτόν τι ἐδημοσιεύθη καὶ ἄλλοτε, ἀλλὰ ὅλως ἠλλοιωμένον. Τὸ δημοσιευόμενον νῦν ὅμως ἐστὶ τὸ σωστὸν καὶ ἀληθὲς ὡς λέγουσιν οἱ πολλοὶ καὶ ἰδίως ὁ ἀξιότιμος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κύριος Στέφανος Κουμανούδης.

—

Πῆγες 'ς τὸ Μπαγδάτι;

Τῶν σουλτάνων εἷς ἐκήρυξέ ποτε ὅτι ὅστις ἤθελεν εἰπεῖ τὸν πλέον εὐτράπελον καὶ ἀστεῖον λόγον, ἐκεῖνος ἐλάμβανεν ἂν παρ' αὐτοῦ βαρύτιμον βραβεῖον. Ἀκούσαντες οὕτως οὖν οἱ ἄνθρωποι ἤρξαντο ἐρχόμενοι ἐκ δυσμῶν καὶ βορρᾶ, παρουσιάζοντο εἰς τὸν σουλτάνον καὶ ἔλεγεν ἕκαστος ὅ τι ἤθελεν, ἀλλ' οὐδεὶς εἶπε τοιοῦτόν τι. Τέλος ἦλθε καί τις ἁπλούστατος ἄνθρωπος, ὅστις ἐμφανισθεὶς ἐκάθισε πλησίον τοῦ σουλτάνου, ἐπῆρε τὴν ταμπακέρα του, ἔβανε μιὰ πρέζα καὶ εἶπε, Μεγαλειότατε, πῆγες 'ς τὸ Μπαγδάτι—καμμιὰ φορά;

— Ὄχι ἀπήντησεν ὁ σουλτάνος.

— Οὔτ' ἐγὼ ἀπήντησε κἀκεῖνος.

Τὸ τοιοῦτον ἐποίησε τόσην ἀγαθὴν αἴσθησιν εἰς τὸν σουλτάνον, ὥστ' ἀμέσως διέταξε καὶ ἐδόθη εἰς αὐτὸν τὸ πολύτιμον γέρας. Ἐκ τούτου δὲ προέκυψε καὶ τὸ φερόμενον — *Πῆγες 'ς τὸ Μπαγδάτι;*

ΗΤΟ ΑΔΙΚΟΝ.

Οἰκογενειακὸν δρᾶμα.

Πρωτότυπον

I.

Μήτηρ τὴν νύκτα τῆς Κυριακῆς πρὸς τὴν Δευτέραν ἔτεκε θυγάτριον· ἦτο ἡ 23 Δεκεμβρίου 18,..

Ὁ πενιχρὸς αὐτῶν οἶκος ἐδείκνυε τὴν πτωχείαν, ἣν ἐκάλυπτον ὁπωσοῦν ἥτε μήτηρ καὶ αἱ δύο αὐτῆς θυγατέρες διὰ τῆς φιλεργίας αὐτῶν. Τούτων ἡ μὲν Ἀμαλία καλουμένη, ἡλικίας ἐτῶν δέκα καὶ ὀκτώ, ἦτο ξανθή, οὐχὶ δὲ καὶ τόσον ὡραία, διότι εἶχεν ὀφθαλμοὺς ἐκπέμποντας βλέμμα κάπως ἄγριον. Ἡ δὲ Ἀγγελικὴ δωδεκαέτις, ξανθὴ μὲν καὶ αὐτή, ἀλλ' ὡραιοτέρα τῆς ἀδελφῆς της, διότι ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς ἀντηνακλᾶτο βλέμμα συμπαθείας, βλέμμα κάλλους καὶ ἀγάπης, βλέμμα νεότητος καὶ ἔρωτος. Τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἦτο πιστὴ ἀπεικόνισις τῆς Δήμητρος· ἦτο ἄγγελος. Ἰδοὺ τὸ πᾶν ἐν ὀλίγοις. Ἀλλὰ δὲν ἦσαν εὐτυχεῖς ἐν τῇ δυστυχίᾳ των· διότι πρὸ πέντε μηνῶν ἀκριβῶς εἶχεν ἀποθάνει ὁ πατὴρ αὐτῶν Γεώργιος Κ.... ἐκ τῆς ἀνιάτου ἐκείνης ἀσθενείας, τῆς λιθιάσεως, ἐγκαταλείψας αὐτοῖς ὡς μόνην κληρονομίαν καὶ πρὸς ἀνάμνησιν θλίψεως αἰωνίαν, τρία φιλήματα τῆς ὑστάτης αὐτοῦ στιγμῆς, ἅπερ ἀπέθεσεν ἐπὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν ῥοδοχρόων παρειῶν τῶν θυγατέρων του.

Ἡ δὲ σύζυγος αὐτοῦ δὲν ἔμεινε μόνον χήρα καὶ μήτηρ δύο ὀρφανῶν, ἀλλὰ καὶ ἔγγυος..... μηνῶν τεσσάρων. Δυστυχία ἐπὶ δυστυχίας!

Ἦτο ἡ 23 Δεκεμβρίου ὅτε ἔτεκεν, ὡς εἴπομεν, θυγάτριον ἄνευ τινὸς στηρίγματος πατρικοῦ. Ἡ μόνη δι' αὐτὸ φροντὶς ἔμεινεν ἐπὶ τῶν ἐπιμελῶν, ἐργατικῶν καὶ καλοκαγάθων χειρῶν τῆς τε Ἀμαλίας καὶ Ἀγγελικῆς, αἵτινες εἰργάζοντο καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἔν τινι ἐργοστασίῳ, ἵνα κομίσωσι τὴν ἑσπέραν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον διά τε τὴν μητέρα καὶ τὸ βρέφος. Ἀλλοί. μονον ἐὰν δὲν ὑπῆρχον ἀμφότεραι! Τί θὰ ἀπεγίνοντο μήτηρ καὶ τέκνον; Μόνος ὁ παντοδύναμος γνωρίζει.

Χαρὰ καὶ λύπη, θλῖψις καὶ παρηγορία ἐβασίλευον ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς χήρας. Ἐλυπεῖτο, ἐθλίβετο, διότι ἀπώλεσε τὸν φίλτατον αὐτῆς σύζυγον, τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ πενιχροῦ οἴκου, τὴν χρυσῆν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος τῶν θυγατέρων αὐτῆς. Ἔχαιρε δὲ καὶ ἐπαρηγορεῖτο, διότι ἔτεκε θυγάτριον, προμαντεύουσα ὅτι ἡ τύχη αὐτοῦ εἶναι ἀνωτέρα τῆς τῶν ἀδελφῶν της, καὶ ὅτι θὰ ἦνε ἀρκετὴ ἵνα ἀνακουφίσῃ τὴν πτωχείαν αὐτῶν. Τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὸν τοκετὸν ἀγαλλίασις, εὐθυμία καὶ ἔκστασις χαρὰ ἤρχισε νὰ διαδέχηται τὴν στενοχωρίαν, τὴν σύντροφον τῆς πτωχίας διὰ τὸν οἶκον τοῦτον, τὴν θλῖψιν τὴν ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου της προερχομένην.

Μόλις παρῆλθε διάστημα ἡμερῶν εἰσέτι, καὶ τὸ βρέφος ἐβαπτίσθη ὑφ' ἑνὸς ἱερέως οὐτινος τῇ παρακλήσει, γείτων τις Ρῶσος προβεβηκὸς τὴν ἡλικίαν καὶ λίαν φιλάργυρος, ἐγένετο ὁ ἀνάδοχος αὐτοῦ, δώσας αὐτῷ τὸ ὄνομα τῆς ἀποθανούσης συζύγου του Ἀλεξάνδρας.

II.

Παρῆλθον ἔτη τέσσαρα ὅτε ἡ Ἀμαλία ἐπιστρέψασα ἑσπέραν τινὰ ἐκ τοῦ καταστήματος ἐν ᾧ εἰργάζετο μετὰ τῆς ἀδελφῆς της Ἀγγελικῆς ἠσθάνθη ἑαυτὴν ὀλίγον ἀδιάθετον. Ἐνόμιζεν ὅτι ἡ ἀδιαθεσία αὐτῆς ἦτο προσωρινή, ἀλλ' ἠπατᾶτο, διότι μ' ὅλας τὰς προσπαθείας μητρὸς καὶ ἀδελφῆς ἡ ἀσθένειά της ἔβαινεν ἐπὶ τὰ χείρω. Ἐλησμόνησαν ἢ παρημέλησαν νὰ προσκαλέσωσιν ἰατρόν, διότι ἡ πτωχεία αὐτῶν συνωδεύετο μετὰ τῆς λήθης ἕνεκα τοῦ ἀπευκταίου τούτου δυστυχήματος. Μήτηρ καὶ θυγάτηρ ὀλίγου δεῖν νὰ παραφρονήσωσιν, ἐὰν δὲν ἤρχετο ὁ κύριος τοῦ καταστήματος ἵνα λάβῃ πληροφορίας περὶ τῆς αἰφνιδίας καὶ τριημέρου ἀπουσίας ἀμφοτέρων, καὶ ἀνακουφίσῃ τὴν ἔνδειαν αὐτῶν τὴν καταμαστιζομένην ὑπὸ τῆς ἀσθενείας καὶ πέμψῃ, τέλος, ἰατρὸν ὅπως τὴν πάσχουσαν θεραπεύσῃ

Ὁ ἰατρὸς ἦλθεν.

Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ἴδῃ κατὰ πρῶτον τὴν ἀσθενῆ νεάνιδα περὶ ἧς τῷ εἶπεν ὁ καταστηματάρχης, εἶδεν ἑτέραν εἰκόνα πρὸ τῶν ὀμμάτων αὐτοῦ. Μόλις τὴν κλίμακα τῆς οἰκίας ἀνέβη, καὶ ἰδοὺ πίπτουσιν ἔμπροσθεν αὐτοῦ γονυκλινεῖς μήτηρ καὶ θυγάτηρ δακρυροοῦσαι καὶ παρακαλοῦσαι αὐτὸν διὰ λέξεων συγκινητικωτάτων καὶ σπαρακτικῶν: «ἰατρέ μας, τὴν θυγατέρα μου, τὴν ἀδελφήν μου, σῶσον· δι' ὄνομα Θεοῦ σὲ καθικετεύωμεν.» Τοιαύτας φράσεις καὶ ἄλλας ἔτι σπαραξικαρδίους ἀκούσας ὁ ἰατρός, δὲν ἐβράδυνε νὰ πέσῃ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἓν δάκρυ εὐαισθησίας,

Εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον ἐν ᾧ εὑρίσκετο ἡ ἀσθενὴς κλινήρης. Ἐξεπλάγη βλέπων τὴν πτωχείαν αὐτῶν, καὶ διακρίνων ἐν αὐτῇ ἄκραν καθαριότητα. Ἐξετάσας δὲ τὴν ἀσθενῆ δὶς καὶ τρίς, καὶ ἐπὶ μίαν σχεδὸν ὥραν πυνθανόμενος τὸ αἴτιον τῆς ἀσθενείας, ἔμεινεν ἐμβρύντητος καὶ ὡς βρέφος ἔκλαιεν, μὴ γνωρίζων τί νὰ εἴπῃ εἰς τὴν μητέρα καὶ εἰς τὴν ἀδελφήν, οὐδόλως θεωρήσας καλὸν νὰ ψευσθῇ, ἔστω καὶ ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν. Ἡ ἀσθένεια αὐτῆς ἦτο μακρὰν τῆς θεραπείας καὶ πλησίον τοῦ τάφου. Ὁ ἰατρὸς ἀπηλπίσθη. Ὁπόταν δὲ ἀπήρχετο λέγει αὐταῖς· «ἐλπίζετε, ὁ Θεὸς ὁ ὕψιστος θὰ τὴν θεραπεύσῃ».

Ἀμέσως δὲ ὁ ἰατρὸς ἀπῆλθεν εἰς τὸ κατάστημα τοῦ κυρίου Β. Γ. καὶ ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ, ὅτι ἡ ἀσθενὴς ἔχει περιπνευμονίαν καὶ ὅτι ἐλπὶς σωτηρίας δὲν ὑπάρχει. Ἦτο ὥρα 3 μ. μ. ὅτε συγκινηθεὶς ὁ καταστηματάρχης λίαν ἐκ τῶν λόγων τοῦ ἰατροῦ, ἔδωκε τοῖς ἐργάταις τὸ σημεῖον τῆς παύσεως τῆς ἐργασίας, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τὸν οἶκον του λίαν συγκεκινημένος ἔχων κατὰ νοῦν ἵνα αὔριον πορευθῇ καὶ ἴδῃ τὴν ἐργάτιδα αὐτοῦ Ἀμαλίαν.

III.

Ὁ κύριος Β. Γ. ἀναχωρήσας ἐκ τῆς οἰκίας του περὶ τὴν 10 π. μ. ὥραν ἔφθασεν εἰς τὸν οἶκον τῶν κορασίων, ὡς ὠνόμαζεν αὐτόν. Ἀλλ' εἰσερχόμενος ἠπόρησε καὶ ἐμάντευσε δυστυχίαν βλέπων τὴν θύραν ὅλως ἠνεῳγμένην, καὶ πλῆθος ἐντὸς τῆς αὐλῆς γειτόνων. Πυνθανόμενος δὲ τὴν αἰτίαν ἔμαθεν ὅτι ἡ Ἀμαλία ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν. Ἀφοῦ δὲ ἐπορεύθη καὶ ἐπαρηγόρησε μητέρα καὶ ἀδελφήν, καὶ ἔθεσεν ἓν συμπαθείας φίλημα ἐπὶ τῆς ὠχρᾶς παρειᾶς τῆς Ἀμαλίας, ἀπῆλθεν κλαίων καὶ ὀδυρόμενος, οὐχ ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ μιᾶς ἐργάτιδος τοῦ καταστήματός του, ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ νεάνιδος χρηστῆς, σπανίας ἀνατροφῆς, νεάνιδος ἧς ἡ ἐπιμέλεια, ἡ δραστηριότης, ἡ οἰκονομία, ἡ καλοκαγαθία καὶ ἡ τιμιότης, ἦσαν ἐζωγραφισμένα ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῆς.

Ἀκριβῶς τὴν 11 π. μ. διήρχετο ἔμπροσθεν τοῦ καταστήματος ἡ ἄλλοτε ζωηρὰ, νῦν δὲ ὠχρὰ Ἀμαλία. Πλῆθος ἄπειρον συνώδευε τὴν κηδείαν· ὅλοι οἱ ἐργάται τοῦ καταστήματος ἠκολούθουν τὴν νεκράν. Ἀρχιερεὺς μεθ' ἑξ ἱερέων συνώδευε τὴν νεκράν. Ἐνταῦθα ἔδειξεν ὁ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης κύριος αὐτῆς τὴν γενναιοδωρίαν του.

Ὦ! Ἀμαλία! ἐν τῇ ζωῇ σου ὑπῆρξας δυστυχής· μετὰ πτωχῶν συνανεστρέφεσο καὶ συνωμίλεις, καὶ μετὰ πτωχῶν συνέτρωγες. Ἐν δὲ τῷ θανάτῳ σου εὐτυχής· πλούσιοι σὲ ἀκολουθοῦσι κλείοντες χάριν σοῦ τὰ καταστήματα αὐτῶν, πλούσιοι σὲ συνωδεύουσι μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, τὴν δὲ κηδείαν σου ἀρχιερεὺς τιμᾷ!

Τοιοῦτος εἶναι ὁ κόσμος· εὐτυχεῖς δὲ εὕμεθα, διότι δὲν εἶναι χειρότερος!

IV.

Παρῆλθον ἕνδεκα ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τῆς Ἀμαλίας. Ἀνάγκη ὅθεν νὰ ῥίψωμεν ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν ἐν τῷ οἴκῳ, ἵνα μάθωμέν τι περὶ τῆς καταστάσεως αὐτῶν.

Ἡ μὲν μήτηρ ἐτῶν πεντήκοντα τριῶν, καταβληθεῖσα ὑπὸ τῶν θλίψεων καὶ ὀδυνῶν ἐγένετο ἄγνωστος. Μόνον δὲ ἐκ τῆς συμπαθητικῆς ὄψεως τοῦ προσώπου αὐτῆς ἠδύνατό τις νὰ διακρίνῃ τὴν πρὸ δώδεκα ἐτῶν ζωηρὰν ἐκείνην χήραν Ἡ δὲ Ἀγγελικὴ ἡ ἄλλοτε γλυκεῖα καὶ εὔθυμος, νῦν δὲ μελαγχολικὴ καὶ ὠχρὰ τὴν ὄψιν, ἦγε τώρα τὸ εἰκοστὸν ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας της. Διέσωζεν εἰσέτι κάπως τὴν καλλονὴν τοῦ προσώπου αὐτῆς, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν προτέραν θέαν τοῦ ὅλου αὐτῆς σώματος. Τὰ ἄλλοτε ῥόδινα αὐτῆς χείλη εἶχον μεταβληθῆ εἰς ὠχρά· οἱ μάγοι ἐκεῖνοι ὀφθαλμοί της βαρυνθέντες ἐκ τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου, ἔπαυσαν πλέον νὰ θεωρῶσι μετὰ περιεργείας καὶ γλυκύτητος. Πᾶν ὅ,τι ἔβλεπον κατὰ πρῶτον, τὸ ἐμίσουν καὶ τὸ ἀπεστρέφοντο ἐὰν τὸ ἔβλεπον καὶ ἐκ δευτέρου. Ἐνῷ πρότερον ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτῆς ἀνεγινώσκετο ἡ συμπάθεια, ὁ ἔρως, ἐνῷ ἐκ τῆς ὁμιλίας αὐτῆς ἐκέρδιζες νίκας, κόσμον καὶ ἀπήλαυες παράδεισον, τώρα οὐδὲν ἄλλο δύνασαι νὰ διακρίνῃς ἐγκεχαραγμένον ἐπὶ τοῦ μετώπου της, εἰμὴ τὸ μῖσος, τὸν κόρον, καὶ τὴν ἀποστροφήν, οὐδὲν ἄλλο ἐκ τῆς συναναστροφῆς αὐτῆς, εἰμὴ τὴν εἰς τοὺς λόγους αὐτῆς περιφρόνησιν, καὶ πᾶν, τέλος, ὅ,τι τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ καρδία σου δὲν εὐχαριστεῖται νὰ ἀκούῃ. Τοιαύτη ἡ Ἀγγελική.

Ἡ δὲ Ἀλεξάνδρα, τὸ βρέφος ἐκεῖνο τὸ γεννηθὲν ἐν μέσῳ δυστυχίας, ἐμέτρα τὴν ἡλικίαν δέκα καὶ πέντε ἀνοίξεων. Ἦτο ὡραία· καλλονῆς σπανίας καὶ ἐξαιρετικῆς· τὸ μέτριον αὐτῆς ἀνάστημα, τὸ κοράλλινον αὐτῆς στόμα, οἱ σχιστοὶ ἀμυγδαλωτοὶ καὶ γαλανοὶ ὀφθαλμοὶ αὐτῆς, αἱ κλαδωταὶ ἐβενόχροις βλεφαρίδες, τὸ ἀγέρωχον αὐτῆς μέτωπον, ἡ κομψὴ αὐτῆς ῥίς, τὸ ἐλκφρὸν καὶ φυσικώτατον αὐτῆς βάδισμα καθίστων αὐτὴν εἴδωλον λατρείας. Ἦτο ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ εἰκὼν αὐτῆς ἀληθὲς πρότυπον ἀρχαίας Ἑλληνίδος. Ἡ μήτηρ αὐτῆς ἠτένιζεν αὐτὴν πάντοτε μειδιῶσα· ἠγάπα δὲ αὐτὴν ὡς ἐραστοῦ εὐγενὴς καρδία δύναται νὰ ἀγαπήσῃ, καὶ ἔτι πλεῖον.

Ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Ἀγγελικὴ βαρυνθεῖσα πλέον τοῦ νὰ ἀπολαμβάνῃ σιωπηλῶς καὶ ἡσύχως τὰς λύπας καὶ τὰς θλίψεις τοῦ κόσμου τούτου, ἐσκέφθη καὶ ἀπεφάσισεν ἵνα, τὸ ἐπίλοιπον μέρος τοῦ βίου της ἀφιερώσῃ εἰς δεήσεις καὶ προσευχὰς τῷ Ὑψίστῳ, εἰσερχομένη εἴς τι μοναστήριον. Μάτην ἡ μήτηρ μετὰ τῆς Ἀλεξάνδρας παρεκάλουν αὐτὴν ἵνα μὴ ἀποφασίσῃ τὸ τοιοῦτον· μάτην παρεκάλεσαν τὸν ἱερέα ἵνα ἀποτρέψῃ αὐτὴν ἀπὸ τοιαύτης ἀποφάσεως, δυναμένης νὰ φέρῃ προώρως εἰς τὸν τάφον μητέρα καὶ ἀδελφήν. «Ἡ ἀγγελικὴ τὸ εἶπε, τὸ ἀπεφάσισε, θὰ τὸ πράξῃ». Τοιαύτην ἀπάντησιν ἔδιδεν εἴς τε τὴν μητέρα καὶ ἀδελφὴν καὶ εἰς τὸν ἱερέα.

Δὲν παρῆλθε μὴν καὶ ἀτμόπλοιον ἀνεχώρει κατευθυνόμενον εἰς τὸ ἐν Ἄθωνι μοναστήριον τῶν καλογραιῶν, φέρον ἐν αὐτῷ τὴν Ἀγγελικήν. (ἀκολουθεῖ)

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Ἀπωλέσας ὁ Σόλων πεφιλημένον υἱόν, ἐθρήνει τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ.

— Τὰ δάκρυά σου εἰσὶν ἀνωφελῆ, τῷ εἶπέ τις.

— Διὰ τοῦτο κλαίω, ἀπήντησεν ἐκεῖνος.

* * *

Οἱ Παρίσιοι — εἶπε τις — εἶναι ἡ κόλασις τῶν ἵππων τὸ καθαρτήριον (purgatorium) τῶν ἀνδρῶν καὶ ὁ παράδεισος τῶν γυναικῶν. Εἶχε δίκαιον!

* * *

Κύριός τις ἔχων τὸν πώγωνα ἐρυθρὸν ἠρώτά ποτε κωμικόν τινα διατὶ ἐστερεῖτο πώγωνος. Γνωρίζετε τί ἀπήντησεν ἐκεῖνος;

— Ὅταν ὁ Θεὸς ἐμοίραζε τὰ γένεια εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἦλθεν ἡ σειρά μου, τοῦ εἶχαν ἀπομείνει μόνο κόκκινα καὶ ἐπροτίμησα νὰ μὴν πάρω καθόλου.

* * *

Χωρικόν τινα ἐπιστρέφοντα ἐκ τοῦ θεάτρου ἠρωτησέ τις, ἐὰν ηὐχαριστήθη ἐκ τοῦ θεάματος καὶ τῶν ὑποκριτῶν.

— Αὐτοί, ἀδελφέ, μιλοῦσαν γιὰ τῆς δουλιαίς τους — ἀπεκρίθη.

* * *

Κάρολος ὁ V ἔλεγεν ὅτι ἐὰν ἤθελε νὰ λαλήσῃ πρὸς τὸν Θεόν, θὰ ἐλάλει ἰσπανιστί, πρὸς τοὺς ἄνδρας γαλλιστί, πρὸς τὰς γυναῖκας ἰταλιστί, καὶ πρὸς τὸν ἵππον του γερμανιστί.

* * *

Ὁ ποιητὴς τῆς Ἀντιγόνης ἔλεγέ ποτε ὅτι διὰ νὰ συμπληρώσῃ τρεῖς στίχους τῷ ἐχρειασθήσαν τρεῖς ἡμέραι — Ἕτερος ποιητὴς ἀκούσας αὐτὸν — Τρεῖς ἡμέραι! εἶπεν. Εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ ἔκαμον ἑκατόν. Ἀλλὰ θὰ ἔζων οἱ στίχοι σου μόνον τρεῖς ἡμέρας ἀπήντησεν ὁ Σοφοκλῆς.

* * *

Ποιητής, ἐκ τῆς σχολῆς τῶν πεισιθανάτων, ἀπειρίθμει εἰς ἑκατοντάδας ἀνουσίων στίχων τὰ δεινά του. Ἡμέραν τινὰ ἀνεγίνωσκε τὸ ποίημά του εἰς φίλον τινὰ καὶ ἐζήτει τὴν γνώμην του.

Τί φρονεῖς, ἔλεγε, λοιπὸν περὶ ἐμοῦ;

— Φρονῶ, ὅτι εἶσαι τῷ ὄντι ἀξιολύπητος!

— ;;; !!! —

* * *

Ἡρώτων ἰατρὸν ὀγδοηκοντούτην, ἀπολαύοντα ἄκρας ὑγιείας, πῶς κατώρθου πάντοτε νὰ ᾖνε τοσούτῳ ὑγιής.

— Διότι παραγγέλλω τὰ ἰατρικά μου, ἀλλὰ δὲν τὰ λαμβάνω, ἀπήντησε.

* * *

Ἠρώτησέ τις τὸν πολὺν Φοντενέλλον πῶς ἀπέκτησε τοσούτους φίλους καὶ οὐδένα ἐχθρόν.

— Διὰ τῶν δύο τούτων ἀξιωμάτων — εἶπε· — Τὰ πάντα εἶνε δυνατά, καὶ, ὅλος ὁ κόσμος ἔχει δίκαιον.

* * *

Καθηγητὴς Γυμνασίου εἶχεν ἐπιβάλλει εἴς τινα μαθητήν του ἔγγραφον τιμωρίαν, παραγγείλας νὰ ἐπιγράψῃ ἐπ' αὐτῆς μεγάλοις γράμμασι τὴν λέξιν τιμωρία. Ὁ μαθητὴς ἔγραψε: Τί. . . . . μωρία!

* * *

Νεα κυρία ἐξομολογεῖτο παρά τινι πνευματικῷ. Οὗτος ἀφ' οὗ περὶ πολλῶν τὴν ἠρώτησε, σχετικῶν τῇ διαγωγῇ της, ἐπεθύμησε, φαίνεται, νὰ γνωρίσῃ κάλλιον τὴν ἐξομολογουμένην καὶ ἠρώτησεν αὐτὴν πῶς ὀνομάζεται, ἀλλ' ἐκείνη:

— Τὸ ὄνομά μου, πάτερ μου, δὲν πιστεύω νὰ συγκαταλέγηται μετὰ τῶν ἁμαρτημάτων μου, ἀπήντησε.

* * *

Ὁ κ. Κ.. . ὑπέκειτο εἰς συνεχεῖς ἀφαιρέσεις. Κυρία τις τῷ διηγεῖτό ποτε, ὅτι δὲν ἀπέκτησε παιδία, ἀλλ' ἐκεῖνος.

— Καὶ ἡ μήτηρ σας, Κυρία, ἀπέκτησεν; εἶπε.

— Πῶς Κύριε;

— Βεβαίως. Ἡ στείρωσις Ὑμῶν ἴσως εἶνε κληρονομικὸν ἐλάττωμα.

* * *

Ἐρρῖκος ὁ Δ'. ἠρώτησε χωρικόν τινα, διατὶ ἐ ῷ τὴν κόμην λευκὴν τὸν πώγωνα μέλανα εἶχεν.

— Διότι, ἀπεκρίθει αὐτός, ἡ κόμη μου εἶνε κατὰ 20 ἔτη γηραιοτέρα τοῦ πώγωνός μου. Φυσικώτατον.

* * *

Ἐὰν ἐγνώριζον, ἔλεγεν ὁ Hoche, ὅτι ὁ σκοῦφος μου γνωρίζει τοὺς διαλογισμούς μου θὰ τὸν ἔρριπτον εἰς τὸ πῦρ.

* * *

Ἐρρῖκος ὁ Δ'. ἀπήντησέ ποτε ἐν Λούβρῳ ἄγνωστόν τινα, οὗτινος, ὅμως τὸ ἐξωτερικὸν τῷ ἐφαίνετο λίαν κοινόν. Τὸν ἠρώτησε εἰς τίνα ἀνήκει.

— Εἰς τὸν ἑαυτόν μου, ἀπήντησεν ἐκεῖνος αὐθαδῶς.

— Φίλε μου, ἀπήντησεν ὁ βασιλεύς, ἔχεις μωρὸν δεσπότην, βλέπω.

ΠΟΙΗΣΕΙΣ

ΔΗΜΩΔΗΣ ΠΟΙΗΣΙΣ

Χρυσὸς ἀητός.

Χρυσὸς ἀητὸς καθότανε σὲ ῥιζιμὸ λιθάρι
Κ' ἐβάζαγε στὰ νύχια του ἀνθρωπινὸ κεφάλι·
Φοραῖς φοραῖς ·ὸ τσίμπαγε, φοραῖς φοραῖς τοῦ λέγει·
— Κεφάλι, κακοκέφαλο, τί νἄχης καμωμένα,
Ποῦ σὲ κρατῶ στὰ νύχια μου καὶ σὲ τσιμπάω καὶ παίζω;
— Σαράντα χρόνους ἔκαμα στοὺς κλέφταις καπετάνιος,
Κανένα δὲν ἀδίκησα, μὲ βάρεσαν οἱ ἴδιοι·
Γιατ' εἶχα μιὰ κρυφὴ γραφὴ, ἀπὸ κρυφὸ γιατάκι,
Ποῦ 'γραφεν ὁ κουμπάρος μου νὰ πάρω ἀμνηστεία.
Συντρόφοι μου μ' ἐρώτησαν καὶ ἐγὼ δὲν τοὺς τὸ εἶπα·
Τραβῆξαν τ' ἀλαφρὰ σπαθιὰ, μοῦ πῆραν τὸ κεφάλι.

—

Ἡ Ἀρετή.

Διψᾶνε οἱ κάμποι γιὰ νερὸ καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια,
Διψάει καὶ ἡ ἀδίλια ἡ Ἀρετὴ γιὰ μιὰ σταλιὰ νεράκι·
Πέντε ἡμερούλαις νηστικιὰ καὶ δέκα διψασμένη.
Καὶ ἡ μάννα της τῆς ἔλεγε καὶ ἡ μάννα της τῆς λέγει·
— Δός' Ἀρετὴ τὸ λόγο σου γιὰ νὰ σ' ἀρρεβωνιάσω.
— Δὲν στόειπα μιὰ, δὲν στὸ εἰπα δρὼ, δὲν στόειπα τρεῖς καὶ πέντε;
θὰ παντρευτῶ στὰ Σουδερὰ, ποῦν' οἱ Πειιμεζαῖοι,
Π' ἀστράφτει καὶ λαμποκοπᾷ ἡ λεβεντιὰ κ' ἡ νιότη.

—

Ἡ Κόρη.

Κόρη, ποῦ πᾷς ἀνήφορο μὲ τὴ βαρελοπούλα;
Κοντοκαρτέρει νὰ σοῦ πῶ, κάτι θὰ σὲ ῥωτήσω·
— Μὴν εἶδες τὴν ἀγάπη μου, τὴν ἀγαπητικιά μου;
— Στὴ βρύσι πάει γιὰ νερὸ πιῆ καὶ νὰ γιομίσῃ.
— Χαιρέτα μου τὸν πλάτανο, χαιρέτα μου τὴν βρύσι,
Χαιρέτα τὴν ἀγάπη μου π' ὄρχεται νὰ γιομίσῃ,
Νὰ τῆς θολώσῃς τὸ νερὸ, νὰν τὴν χασοημερίσῃς
Νὰ πάῃ κ' ὁ νιὸς ὅπ' ἀγαπάει νὰ παίξῃ, νὰ γελάσῃ
Νὰ τὴν χορτάσῃ φίλημα, νὰ τὴν χορτάσῃ ἀγκάλια.

(ἐξ Ἄργους) *Δ. Κ. ΒΑΡΔΟΥΝΙΩΤΗΣ*
(συλλέκτης)

—

ΕΙΣ ΤΑ ΓΕΝΝΕΘΛΙΑ ΤΗΣ.

(κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος)

Εὔθυμος κώδων ἀντηχεῖ μικροῦ Ἐξωκκλησίου,
Καὶ σπεύδουν πάντες εὐλαβεῖς μὲ ἄνθη εἰς τὴν χεῖρα
Νὰ στέψουν τὸ εἰκόνισμα ἀγαπητοῦ ἁγίου
Νὰ καύσουν εἰς τὴν χάρι του λιβανωτὸν καὶ μῦρα.
Ἅγιον αἴσθημα καλεῖ τὰ πλήθη—ἡ θρησκεία,
Τὸ ἄστρον τὸ παρήγορον ἐν ταύτῃ τῇ σκοτίᾳ.

Εὔθυμος κώδων ἀντηχεῖ μικροῦ ἐξωκκλησίου,
Καὶ σπεύδω εὐλαβὴς ἐγὼ μ' ὀλίγα μύρτα μόνα,
Εἰς ἄλλον προσφιλὴ ναόν, οὐχὶ σεπτοῦ Ἁγίου...
Νὰ στέψω κόρης μέτωπον, ἀγνὸν—οὐχὶ **Εἰκόνα.**
Αἴσθημα μέγα μὲ καλεῖ ἐκεῖ, ἄλλη θρησκεία,
Ὁ ἔρως· ἡ λιπόθυμος τοῦ βίου ἁρμονία.

Ἰουλίῳ 1883. *Γ. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ.*

ΕΠΙ ΤΩ ΘΑΝΑΤΩ

τοῦ φιλτάτου μοι εἰκοσαετοῦς νέου

Π. Ι. ΓΕΡΑΚΑΡΗ

Τελειοφοίτου τῆς Ἰατρικῆς.

Τὸ ὑστερνὸ χαμόγελο, δὲν εἶχ' ἀκόμα σβύσει
Στῆς ἄγριαις τοῦ φθινόπωρου πρωτιαῖς, τὸ καλοκαῖρι...
Ξάφνου μαυρίλα ἁπλώνεται, ς' Ἀνατολὴ καὶ Δύση
Μ' ἀστροπελέκια καὶ βρονταῖς, φρικτὸ ἀγριοκαίρι.

—

Τ' ἀγρίμια σκιάζουνται, κι' ὁρμοῦν 'ς τῆς τρύπαις νὰ κρυφτοῦνε
Κι' ἀγέρας φυσομανητὸ τὰ δένδρα συνεπαίρνει,
Λυσσομανοῦν τὰ κύματα 'ς τοὺς βράχους, καὶ ξεσποῦνε
Καὶ τοὺς ἀφροὺς μ' ἀπελπισιὰ ὁ ναύτης παραδέρνει.

—

Σὲ τέτοια ὥρα φοβερή, σὲ τέτοια καταιγίδα,
Π' ἀστράφτει, κι' ἀπ' τὰ θέμελα γῆ κι' οὐρανὸς χαλιέται ...
Ἕνα λουλούδι τρυφερό, χρυσῆς αὐγῆς ἀχτίδα
Μὲ λύσσα συνεπαίρνεται ... ἄχ! καὶ γιὰ πάντα σβύεται ...

—

Σκουλίκι ἀκοίμητο, πικρὸ ἐρρίζωσε σιμά του
Κι' ἐκόλησε 'ς τὰ σπλάγχνά του τ' ἀχόρταγό του στόμα ...
Τοῦ ῥούφιξε τὸ αἷμά του ... τοῦ ἤπιε τὴ δροσιά του ...
Ὡς ποῦ τὸν ἔρριξε χλωμὸ στ' ἀραχνιασμένο χῶμα.

—

Ἤτανε νιὸς σὰν τ' Ἀπριλιοῦ λουλούδι μυρωμένο,
Κι' εἶχε τὸ μῦρο στὴ καρδιά, καὶ τὴν δροσιὰ στὰ χείλη·
Τὸν εἶχαν ταῖρι ζηλευτό, καὶ μυριαγαπημένο
Ἀπὸ ταῖς τόσαις χάραις του οἱ πικραμένοι φίλοι.

—

Ἄχ, δὲν 'μπορεῖ γιὰ νὰ χαρῇ κανεὶς 'ς τὸν κόσμον, ὄχι!
Γιατί, ὡς κάνει νὰ χαρῇ, τ' ἀχόρταγο δρεπάνι
Ξαμώνει ὁ χάρος ἄσπλαχνα, κι' ἀνέλπιστα ὁπ' ἔχει
Ἕνα καμάρι, μιὰ χαρά, γιὰ πάντα τῆνε χάνει ...

—

Ἄχ! Εἶναι κρῖμα, θάνατε, τέτοιους ἀνθοὺς νὰ σβύνῃς!
Τέτοιες ἀχτίδες τ' Οὐρανοῦ, ἀ'ς τοῦ κόσμου τὸ σκοτάδι, ...
Καὶ ὀρφανὴ τὴ λύρα μας, κάθε καιρὸ ν' ἀφίνῃς·
Κι' ἀτέλειωτο τὸν Παρνασσό, νὰ νὸν σκεπάζῃ βράδυ!

—

Βράδυ ποῦ χύνει παγωνιά, καὶ πάχνη 'ς τὴν καρδιά μας,
Καὶ μένει κρύο μάρμαρο 'ς τὸ ὀρφανό, 'ς τὴ χήρα,
Καὶ πέρνει ἀπὸ τὸ φτωχὸ τὴν ἄπονη ματιά μας,
Κι' ἀκούει μ' ἀσπλαγχνιὰ σκληρὴ τοῦ Ποιητὴ τὴ λύρα.

—

Ἐσβύσθη τὸ χαμόγελο, κ' ἐχάθη ἡ πνοή του
Μ' ἕνα τραγούδι θλιβερό, καὶ παραπονεμένο
Καὶ τῶστειλε 'ς τοὺς φιλους του, γιὰ μόνη ἐνθύμησί του
Μὲ αἷμα ἀπ' τὰ σπλάγχνα του, καὶ δάκρυα γραμμένο ...

Ἐν Πειραιεῖ 30 Σεπτεμβρίου 1833.

—

ΤΩ ΙΣΑΔΕΛΦΩ ΜΟΙ ΓΕΩΡΓΙΩ

καὶ τοῖς ἐν Πειραιεῖ

Προσφιλεστάτοις μοι φίλοις ἅπασι.

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

ἀπέλπιδος

Ἔξω παλαίων ὁ βορρᾶς, τὸ σύμπαν συνταράττει
Καὶ ἔνδον τῆς καρδίας μου παλαίει ἡ ὀδύνη,
Καὶ τῆς νυκτὸς τὴν ὕπαρξιν, οὐδ' εἷς ἀστὴρ χαράττει
Ἐν ᾧ πλανᾶται εἰς τὴν γῆν, τὸ ἔρεβος κ' ἐκείνη!

—

Ἡ Δαρδανὶς ἐσίγησεν, ὑπνώττουσα, καὶ μόνη
Τοῦ νυκτοκόρακος φωνὴ ἐγρηγοροῦσα μένει,
Πλὴν δὲν ποιεῖ! Εἰς πᾶσάν μου κραυγήν, κραυγὴν ἐνώνει
Κ' ἡ ἀλγηδὼν τοῦ στήθους μου, τοῦ εἶνε ὅλως ξένη!

—

Θολὸν εἰς μάτην πέριξ μου περιπλανῶ τὸ ὄμμα.
Πρὸ τῆς εἰκόνος ἀμυδρὸς λυχνίσκος μὶ φωτίζει,
Ὁ ἄνεμος δὲν ἔσβεσεν οὐδὲ αὐτὸν ἀκόμα,
Καὶ ὅμως, οἴμοι! θὰ σβεσθῇ. Καὶ τοῦτο μὲ φοβίζει.

—

Προσκαρτερῶν, ἀπηύδησα τὴν κλίνην νὰ φυλάττω,
Δὲν δύναμαι τὸ αἷμά μου χυνόμενον νὰ ἴδω!
Ἀγωνιῶν τὸ ὕστατον, τὸ κύκνειον χαράττω
Κ' εἰς τὸν βωμὸν τῆς τύχης μου συρόμενος ἐνδίδω.

—

Εἰς μάτην ἤλπισα μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν νὰ ζήσω,
Νέαν ζωὴν 'ς τοῦ Δανοῦ τὰ τέκνα ἐκζητῶν,
Τὸ φάσμα μου μὲ ἔφθασε διωκόν με! Ἂς κλείσω
Καλλίτερον τοὺς ὀφθαλμούς, τὸν βίον παραιτῶν.

—

Ἂν ἔζων ἁπλὴν τὸν Πειραιᾶ νὰ ἐπανίδω ἀκόμη
Ν' ἀναπολήσω πρὸς στιγμὴν τοῦ παρελθόντος ὥρας,
Νὰ ἀτενίσω ἐκ μακρῶν τῶν Ἀθηνῶν τὸ χῶμα,
Νὰ ἴδω τῆς Πεντελικῆς τὰς μυροβόλους χώρας!

—

Νὰναμνησθῶ ἄλλων στιγμῶν! τὸ πνευστιόν μου βλέμμα
Νὰ συναντήσῃ ἔνδακρυ τὰ ὄμματα ἐκείνης!
Νὰ ῥέῃ ἴσως ἔπαυε τοῦ στήθους μου τὸ αἷμα
Καὶ νὰ τὸ κατατρύχωσιν οἱ στόνοι τῆς ὀδύνης.

—

Ἂν ἔκλινον τὴν κεφαλὴν ἐν πατρικῇ ἀγκάλῃ,
Ἂν πέριξ μου προσέβλεπον τοὺς προσφιλεῖς μου φίλους,
Τότ' ἴσως τῆς καρδίας μου ἡ νόσος ἦτο ἄλλη,
Ἴσως ἀπέσπων πρὸς στιγμὴν τῆς Φθίσεως τοὺς ἥλους.

—

Πλὴν ξεναγός, μακρὰν ὑμῶν, τὴν πρύμναν ἀνακρούων,
Προσήραξα εἰς ὕφαλον, κ' ἐπὶ θριμμάτων κεῖμαι.
Ἐὰν ποτέ τις συνοδός, τῷ τάφῳ μου προσκρούων,
Ἐγνώριζε τὸν βίον μου, μὴ εἴπῃ, ποῖος εἶμαι.

—

Θέλω, ὡς ἤμην ἄσημος τοῦ κόσμου παροδίτης
Καὶ εἰς τοῦ τάφου τὴν στρωμνὴν ἀγνώριστος νὰ πέσω!
Θέλω ὡς τέκνον τοῦ λαοῦ, ὡς πενιχρὸς ἀλήτης
Τῆς Μνημοσύνης τὴν γραφὴν μὲ τὴν ζωὴν νὰ σβέσω!

Ἐποίουν τὴν νύκτα τῆς 23 πρὸς τὴν 24 Σεπτεμβρίου ἐν Ἄργει.

Π. Ι. ΓΕΡΑΚΑΡΗΣ.